

Sverige eller Norge?

En studie av en brakteatgrupp från 1300-talets mitt.

C-UPPSATS I ARKEOLOGI
JANETT LINDSTEDT
HÖSTTERMINEN 1996
STOCKHOLMS UNIVERSITET
HANDLEDARE KENNETH JONSSON

This paper deals with a group of coins from the middle of the 14th century. The coins have been found in Sweden and Norway and they have been made the subject of an analysis based on the location of single-finds. The analysis suggest that the entire minting took place in Norway. Some letters on the coins can probably be connected to specific mints. The group was probably struck in the period c.1355-1363 by both Håkan Magnusson (King of Norway 1355-1380) and his father Magnus Eriksson (only at Tönsberg).

Omslagsbild:

”Norden under senmedeltiden”. (Efter A. Coldevin och B. Y. Gustafson: Historisk Atlas, H. Aschehoug & Co., Oslo 1958.)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INTRODUKTION	2
1.1	Inledning	2
1.2	Syfte	2
1.3	Frågeställningar	3
1.4	Definitioner och förkortningar	3
1.5	Mynterre, myntort och mynträkning	4
2	MATERIALDEL	5
2.1	Material och avgränsning	5
2.2	Metod	6
2.3	Materialpresentation	7
3	HISTORIK	8
3.1	Historisk bakgrund	8
3.1.1	Birger Magnusson och Nyköpings gästabad	8
3.1.2	Magnus Eriksson - kung i Sverige och Norge	8
3.1.3	Magnus och förmyndarregeringen åren 1319-1331	9
3.1.4	Magnus Erikssons tid som myndig kung i Sverige 1331-1364	9
3.1.5	Albrekt d.y. av Mecklenburg	11
4	FORSKNING	11
4.1	Historik	11
4.2	Forskningsläget idag	12
5	ANALYS OCH TOLKNING	12
5.1	Slättingsbrakteat med T och två motställda kronor (LL XXIX:7)	12
5.2	Slättingsbrakteat med T och en krona (LL XXIX:-)	13
5.3	Slättingsbrakteat med n och två motställda kronor (LL XXIX:5)	14
5.4	Slättingsbrakteat med B och två motställda kronor (LL XXIX:1)	15
5.5	Slättingsbrakteat med C eller G och två motställda kronor (LL XXIX:2)	16
5.6	Slättingsbrakteat med O och två motställda kronor (LL XXIX:6)	16
5.7	Slättingsbrakteat med II och två motställda kronor (LL XXIX:6V)	17
5.8	Slättingsbrakteat med kors och två motställda kronor (LL XXIX:8)	17
5.9	Slättingsbrakteat med I och två motställda kronor (LL XXIX:4)	18
6	DEN POLITISKA HISTORIEN	19
7	KÄLLKRITIK	21
8	SLUTDISKUSSION.	22
9	SAMMANFATTNING	23
10	REFERENSER	25
11	BILAGOR	27
11.1	Kartor	27
11.2	Tabeller	40

1 INTRODUKTION

1.1 Inledning

Under mitten av 1300-talet försämrades Sveriges och Norges ekonomi. För att öka kronans inkomster återupptogs myntningen av brakteater (ensidiga mynt). Det gick nämligen fortare att prägla brakteater än tvåsidiga mynt (Lagerqvist 1970:91). I uppsatsen behandlas en grupp slättringsbrakteater med två motställda kronor och en bokstav eller ett kors mellan kronorna. Även en 1/2 penning (obol) med en krona och bokstaven T ingår i denna myntgrupp, som av Lars O. Lagerqvist fått benämningen LL (Lagerqvist: 1970) XXIX. De typer som förekommer i uppsatsen avbildas nedan (tig. 1).

Fig. 1

Den allmänna uppfattningen är att gruppen myntats på 1360-talet. Det är osäkert om den hör hemma i Sverige eller Norge. Gruppen är stor i båda länderna, vilket gör det svårt att avgöra var den präglats. Sverige och Norge var tidvis i personalunion under Magnus Eriks-sons regering 1319-1355/64 men även efter att sonen Håkan övertagit tronen i Norge år 1355. Det är därför möjligt att länderna samordnat myntpräglingen dvs. att vissa typer myntats i Norge och andra i Sverige.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att med hjälp av spridningskartor och jämförande statistik över mynt funna inom Sveriges, Finlands och Norges nuvarande gränser försöka avgöra i vilket land grupp LL XXIX hör hemma. Även den politiska utvecklingen i Sverige och Norge under den aktuella perioden har studerats. Tanken är också att materialsammanställningen (och skatfynden) ska göra det möjligt att fastställa tänkbara myntorter för gruppens typer och se om bokstäverna och korset på mynten har en koppling till dessa. Dessutom ges förhoppningsvis ett tillfälle att bestämma gruppens myntherre.

1.3 Frågeställningar

- Har gruppen präglats i Sverige, Norge eller i båda länderna?
- Är det möjligt att bestämma gruppens myntorter?
- Är bokstäverna och korset på mynten kopplade till gruppens myntorter?
- Vem eller vilka var gruppens myntherre?

1.4 Definitioner och förkortningar

Definitioner och förkortningar som förekommer i uppsatsen förklaras nedan.

Avlysning = Präglingen av en typ/grupp upphör och den gäller inte som betalningsmedel.

Brakteat = Ensidigt mynt

Emission = Del av myntningen av en typ/grupp med viss bestämd vikt eller halt.

Fylke = Motsvarigheten till län på norska.

Fyndlokal = Plats där fynd påträffas.

Grupp = Mynt som är så motivmässigt likartade att de kan föras samman.

Hopade fynd = Flera mynt som deponerats eller tappats bort var för sig vid olika tillfällen inom en begränsad lokal tex.en kyrka.

Lösfynd = Ett enstaka fynd som deponerats eller tappats bort.

Myntfot = Specifik metall, vikt och halt

Myntmästare = Person som ansvarar för myntningen.

Myntning = *Prägling* = Tillverkning av mynt

Myntningstid = *Präglingstid* = Den tid en grupp eller typ myntas, präglas.

Bly/läderunderlag= Underlaget av läder eller bly, på vilket det upphettade myntämnet lades för att sedan få ett slag av stampen. Ett avtryck med motivet på stampen präglades då in på myntningsunderlaget.

Myntort = *Präglingsort* = Den ort där myntet myntats, präglats.

Nominal = Valör.

Obol = 1/2 penning.

Skattfynd = *Depåfynd* = Minst två mynt nedlagda på en plats vid samma tillfälle.

Slagskatt = Myntherrens inkomst vid myntning.

Stamp = Verktyg med myntets motiv (se myntningsunderlag ovan)

Tpq = Tidigast tänkbara präglingstid för det yngsta myntet i skatten.

Typ = Variationer inom en grupp tex. olika bokstäver, men för övrigt samma motiv.

Variant = Mindre stilistiska eller motivmässiga skillnader hos en typ som tex. olika utföranden av bokstaven O.

Gruppering av mynttyper

De romerska siffrorna anger gruppering av typerna enligt LL.

Landskapsförkortningar i Finland

EF-Egentliga Finland

ÅL-Åland

Fylkeforkortningar i Norge

AA-Aust-Agder	No-Nordland	Te-Telemark
Ak-Akershus	NT -Nord-Trøndelag	Tr-Troms
Bu-Buskerud	Op-Oppland	Vf-.Vestfold
He-Hedemark	SF-Sogn og Fjordane	Öf-Östfold
Ho-Hordaland	ST -Sör-Trøndelag	

Landskapsforkortningar i Sverige

Dr-Dalarna	Nä-Närke	Vr-Värmland
Go-Gotland	Sk-Skåne	Vs-Västmanland
Gä-Gästrikland	Sm-Småland	Ån-Ångermanland
Ha-Halland	Up-Uppland	Ög-Östergötland
Jä-Jämtland	Vg-Västergötland	Öl-Öland

1.5 Myntherre, myntort och mynträkning

Myntherre

Kungen var rikets myntherre. Även till kungen närstående personer kan ha haft den rätten. MYntherren kontrollerade myntfot, emissioner, nominaler och myntets utseende. ”Med mynträtt kan också avses enbart själva utgivningen”, skriver Golabiewski Lannby. Präglingen gav myntherren inkomst, vilket medförde att mynträtt kunde förpantas (Golabiewski Lannby 1995:87).

Myntorter i Sverige

Myntorter nämnda i Magnus Ladulås testamente år 1285 är: Nyköping, Uppsala, Västerås, Örebro, Jönköping, Skara, Skänninge och Söderköping (Myrberg 1995:10).

Söderköping, Lödöse och Uppsala får stöd som myntorter under Magnus Erikssons regering 1919-1964 genom spår av myntning. I Söderköping har ett blyunderlag från prägling av brakteaten med S inom strålring påträffats. Blyunderlaget i Lödöse visar istället brakteaten med L inom strålring. Fynden talar om att en myntning ägt rum på dessa orter. Det går också att dra slutsatsen att bokstaven på myntet står för myntortens initial. I Uppsala har stampar av järn hittats. De har använts för tillverkning av tvåsidiga mynt med tre motställda kronor (Golabiewski Lannby 1995: 99).

Kalmar, Stockholm och Västerås är andra orter där en myntning med stor sannolikhet ägt rum under Magnus Erikssons regeringstid. Det finns nämligen uppgifter om myntmästare på dessa orter (liksom i Söderköping och Lödöse) vilka var verksamma under denna period (Numismatiska Meddelanden XL 1995:288 ff).

Myntorter i Norge

Tönsberg är en känd myntort från Eirik Magnussons styrelse 1280-1299 (NM 1991:42). Det är troligt att en prägling ägt rum på orten, även under Magnus och Håkans regering. I dåtida skriftliga källor nämns Bergen som myntort under Magnus Erikssons regering 1319-1355 (Authen Blom 1992:473).

Från Håkan Magnussons regeringstid 1355-1380 finns kända namn på myntmästare i Oslo och Trondheim (Authen Blom 1992:473 f). Det tyder på att en myntning pågått på dessa orter.

Mynträkning

I det medeltida Sverige räknades mynt i mark, öre, örtug och penningar och baserades på det rådande viktsystemet där en mark vägde ca 220 g. Till en början vägde en mark mynt lika mycket som viktenheten mark, men med tiden kom en mark mynt att väga mindre (Jonsson 1995:50). Längre var det endast penningar (och i begränsad omfattning 1/2 penningar) som präglades och användes som betalningsmedel medan öre och örtug enbart fungerade som räknemynt (Lagerqvist & Nathorst-Böös 1984:8).

Från omkring år 1290 fick Sverige en enhetlig mynträkning på fastlandet mot tidigare tre (Lagerqvist 1970:41 ff). Lika mynträkning på fastlandet innebar att ”mynten präglades efter en gemensam norm och med den svenske kungen som garant för dess vikt och värde” (Klackenberg 1992:193). Gotland fortsatte med en egen mynträkning till mitten av 1400-talet (Golabiewski Lannby 1995:87).

I Norge började man år 1340 präglade mynt med lägre vikt och den norska penningmarkens värde blev lika med den svenska (Rasmusson 1943 :269). Gemensam mynträkning hade Sverige och Norge senast år 1348 (Rasmusson 1943:270).

Mynträkningen i Sverige (fastlandet) och Norge: 1 mark = 8 öre = 24 örtugar = 192 penningar.

2 MATERIALDEL

2.1 Material och avgränsning

Materialet består av lösfynd och hopade fynd av slätringsbrakteater med två motställda kronor samt oboler med en krona, som har påträffats inom Sveriges, Finlands och Norges nuvarande gränser. Det är framförallt kyrkfynd men också fynd från kloster, städer och mindre orter. Till det medeltida Sverige räknas inte Jämtland, Härjedalen, Bohuslän, Halland, Skåne och Blekinge.

Avgränsningen för insamlandet av material har gjorts med hänsyn till den politiska situationen i Norden vid 1300-talets mitt. Finland var en del av det svenska riket under Magnus Erikssons regering 1319-1364. Han var även Norges regent fram till år 1355 då sonen Håkan tog över. Norge inkluderade Bohuslän, Härjedalen och Jämtland. Fynd från Skåne och Halland ingår också i materialet. De tillhörde officiellt Sverige liksom Blekinge från år 1343, men blev åter danskt område efter 1360. Skåne, Halland och Blekinge använde sig av dansk mynträkning både före och efter år 1360.

Henrik Klackenbergs katalog över medeltida kyrkfynd på landsbygden (utgiven år 1992) har varit utgångspunkt vid sökandet efter svenska och finska kyrkfynd i vilka ovannämnda mynt grupp ingår.

Numismatiska forskningsgruppens arkiv, liksom arkivet vid Kungliga myntkabinettet, har använts för att få fram uppgifter om mynten i de svenska kyrkfynden och därmed möjliggöra en typbestämning av dessa. Även fynd från kloster, städer och mindre orter samt relevanta kyrkfynd som påträffats i Sverige efter år 1992, har kommit till min kännedom genom dessa arkiv.

Litteratur som Nordisk Numismatisk Årsskrift och Sveriges Mynthistoria - Landskapsinventeringen har också använts för att få information om mynten.

I de fall där fullständiga uppgifter saknas och mynten förvaras på Kungliga myntkabinettet har de studerats på plats för att om möjligt kunna fastställa vilken typ de tillhör.

Uppgifter om de i Norge påträffade mynten har hämtats från en fyndöversikt av Hans Holst (1955) och Svein H. Gullbekks manuskript "Norske numismatiske kirkefunn" (1996).

2.2 Metod

En jämförande kvantitativ metod har använts vid analysen av lösfynden och de hopade fynden. Med hjälp av spridningskartor för myntgruppens typer och jämförande statistik i tabellform, går det att bestämma var gruppen cirkulerade och var dess typer var vanligast förekommande. Därmed är det möjligt att fastställa i vilket land gruppen präglats och myntorterna för dess typer.

De olika typernas representativitet gällande deras fördelning och proportion i en fyndlokal är god. De mynt som påträffats i tex. en kyrka är representativa för de typer som cirkulerade i kyrkan. Det gäller oavsett om kyrkan undersökts grundligt eller inte.

Antalet mynt som återfunnits i de olika landskapen är däremot inte representativ för den totala mängden som cirkulerat i landet. I tex. Sverige har fler mynt hittats i Götaland än i Svealand. Det beror sannolikt inte på att fler mynt var i omlopp i södra Sverige. Orsaken till denna missvisande fördelning av lösfynd kan istället bero på att fler kyrkor grävts ut i Götaland och med annorlunda metoder (Jonsson 1977:96).

Även den politiska historien i Sverige och Norge under åren 1353-1374 har studerats för att om möjligt bringa klarhet i vilket land LL XXIX myntades.

I försöket att bestämma myntorter för de typer som ingår i LL XXIX har jag också tagit hjälp av Korsbetningens skattfynd där gruppen påträffats. Även andra relevanta skattfynd där en typbestämning av innehållet varit genomförbar har studerats. Skattfynden kan i bästa fall styrka antaganden om en möjlig myntort då "...en typ som är högt representerad i skattfyndet, (kan) antas vara vanlig i det område där skatten nedlagts" (Myrberg 1995 :2).

Skattfyndet vid Korsbetningen på Gotland är väldigt speciell. I massgravarna där de stupade vid Valdemar Atterdags invasion år 1361 begravdes, har man hittat ett antal myntfynd (Hemmingsson 1979:58 & Thordeman 1932:24). Här vet man det exakta året för nedläggningen av skatten. Dessutom vet man att de påträffade mynten som tillhört de stupade var i cirkulation år 1361.

Bengt Thordemans översikt (Thordeman 1936:71 ff) och en opublicerad sammanställning (databas) över medeltida skattfynd av Kenneth Jonsson, visar att det i Sverige finns 18

kända skattfynd där LL XXIX ingår. Thordeman nämner också två skattfynd i Norge där gruppen är representerad. De svenska skattfynden har tpq mellan år 1354 och 1380.

För sex av de svenska skattfynden har det varit möjligt att hitta dokument som ger information om vilka typer som ingår i fyndet (tab. 1). Skattfyndet vid Lunna Sörgård (Nä) är väl dokumenterat (Golabiewski 1983). Detsamma gäller för skattfyndet vid Korsbetningen på Gotland där Bengt Thordeman (Thordeman 1932) ger en bra sammanställning över myntfynden. Kungliga myntkabinettets inventarietkatalog har delvis bidragit med närmare upplysningar om innehållet i tre skattfynd. Det är skattfynden som påträffats Eldsberga (Ha), Humla (V g) och Landskrona (Sk). Bitvis är katalogens text mycket svår att tyda och ger av den orsaken inte en komplett bild av de bestämda mynten. Med hjälp av manuskript i Kungliga Biblioteket har mynten i skattfyndet vid Råby/Vallby (V s) till viss del identifierats. De svenska och norska skattfynden finns markerade på en karta (karta 1).

2.3 Materialpresentation

LL XXIX består av flera typer. Den innefattar också en obol. I uppsatsen ingår 9 typer (inklusive obolen) dvs. de typer som förekommer i Holsts (1955) och Gullbekks (1996) fyndöversikt samt i Kungliga myntkabinettets och Numismatiska forskningsgruppens arkiv.

Vid redovisningen av materialet har jag utgått från Sveriges, Finlands och Norges nutida riksgränser. De mynt som ligger utanför medeltida gränser bör inte påverka resultatet.

Totalt 367 mynt har påträffats i källmaterialet. De är fördelade på 79 fyndlokaler (karta 1). Uppgifter om mynten som bl.a. fyndort och motiv har förts in i en databas för att få fram jämförande statistik i tabellform. Även spridningskartor för gruppens typer har sammanställts. Av de 367 registrerade mynten har 95 ex. inte varit möjliga att typbestämma och de ingår således inte i analysen av materialet. Hit hör bl.a. de fyra mynt som hittats i Finland.

En överblick över typernas och de obestämda myntens antal i Sverige och Norge ges i diagrammet nedan (fig. 2).

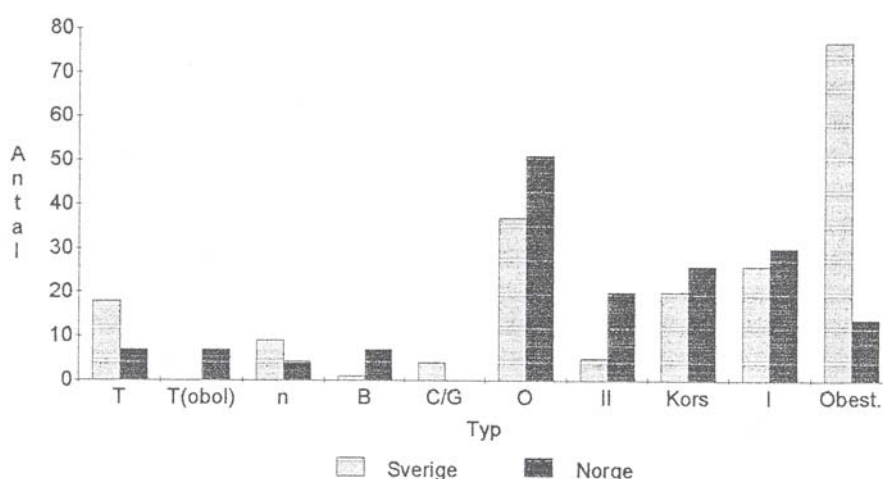

Fig.2

3 HISTORIK

3.1 Historisk bakgrund

I 1300-talets Norden pågick en politisk maktkamp mellan de nordiska ländernas kungafamiljer och ingifta släktingar. Även inom den svenska kungafamiljen ägde strider om makten rum, där kyrkans män och adeln deltog för att bevaka sina ekonomiska intressen (Rosen 1978).

Magnus Eriksson (1316-1374) var Sveriges kung mellan åren 1319-1364 och Norges kung år 1319-1355 (NE: Magnus). Han var son till hertig Erik Magnusson och Ingeborg Håkansdotter, vilka också hade dottern Eufemia som år 1336 ingick äktenskap med Albrekt d.ä. av Mecklenburg (Nordberg 1995:32 ff). Kung Magnus gifte sig med Blanche av Namur år 1355 (Nordberg 1995:71). De fick söner Erik och Håkan (Nordberg 1995:73 f).

3.1.1 *Birger Magnusson och Nyköpings gästabad*

Julen 1317 blev hertigarna Valdemar- och Erik Magnusson inbjudna till Nyköpingshus av sin bror kung Birger Magnusson. Båda begav sig till Nyköping. Väl framme åt de en god måltid med kungaparet, inte ont anande om vad som väntade dem. Under natten tog sig kungens män in i hertigarnas sovrum och förde dem till slottets fängelse. Kung Birger hade inte glömt att han år 1306 tagits till fånga av Erik och Valdemar och hållits fängslad i två år på Håtuna gård. År 1310 hade han dessutom tvingats att dela riksstyrelsen med dem, vilket inneburit att Sverige-Finland delats upp i tre delar. Nu hade han fått sin hämnd (Nordberg 1995:19 ff).

När det blev känt ute i landet att Birger låtit fängsla sina bröder, reste sig hertigarnas sympatisörer mot kungen. Birger som hamnade i underläge sökte hjälp av kung Erik Menved i Danmark. När Birger insåg att striden var förlorad flydde han till Stegeborgs slott i Östergötland, för att så småningom ta sig vidare till Visby. Från Visby försökte Birger leda kampen mot upprorsmännen innan han år 1318 flydde till Danmark. Valdemar och Erik lämnades åt sitt öde i fängelset på Nyköpingshus och svalt ihjäl år 1318 (Nordberg 1995:22 ff). Birger Magnusson dog i landsflykt i Danmark år 1321 (Nordberg 1995:30).

3.1.2 *Magnus Eriksson - kung i Sverige och Norge*

Magnus Birgersson, son till den avsatte kung Birger, hade lagligen valts till tronföljare (år 1303) efter sin far. Han hade inte varit inblandad i fängslandet av sina farbröder i Nyköping, men avrättades ändå efter att ha suttit fängslad i ett par år. Detta av politiska skäl efter att Magnus Eriksson (den avlidne hertig Eriks son) blivit utsedd till Sveriges kung år 1319 (Nordberg 1995:29). Bakom valet av kung stod adeln, kyrkan och allmogen (Nordberg 1995:26 f). Det var kyrkans män och adeln som stod som segrare efter inbördesstriderna mellan bröderna Magnusson. Kampen om frälsets rättigheter hade utgjort en viktig faktor i striderna. De båda frälseklasserna hade sökt gagna sina skilda intressen genom att sluta upp kring kung Birger eller hertigerna Erik och Valdemar (Rosen 1978:155).

Tidigare samma år (1319) hade Magnus Eriksson ärvt den norska tronen efter sin avlidne morfar Håkon V. Håkon saknade manlig arvinge och tronen tillföll Magnus genom modern

Ingeborg Håkonsdotter (Nordberg 1995:26). Valet av Magnus till svensk kung hade föregåtts av ett möte i Oslo mellan hertiginnan Ingeborg, svenska stormän och det norska riksrådet. Vid mötet kom man överens om att skapa en personalunion mellan de båda länderna, där man inte lade sig i varandras affärer. (Nordberg 1995:27 f).

Det svensk-norska riket var till ytan det största väldet i Europa. Det norska riket innefattade det nuvarande Norge samt Viken (Bohuslän), Jämtland, Härjedalen, Island, Färöarna, Shetlandsöarna och Orkneyöarna. Sverige inkluderade sydvästra Finland och kusttrakten upp utefter Bottenhavet (Nordberg 1995:31). Skåne, Blekinge och södra Halland tillhörde formellt Sverige från år 1343 (Nordberg 1995:63 f). Men redan från år 1332 var Skåne och Blekinge pantlän under Sverige liksom södra Halland sedan 1341 (Nordberg 1995:46 & 55 f). Norra Halland innehades av hertiginnan Ingeborg, efter hennes avlidne make Erik (Nordberg 1995:32).

3.1.3 *Magnus och förmyndarregeringen åren 1319-1331*

Fram till Magnus myndighet år 1331 styrdes Sverige av en förmyndarregering. Den bestod av de kyrkliga ledarna, adeln och hertiginnan Ingeborg. Deras gemensamma organ var rådet (Rosen 1988: 102 f). Även i Norge tillsattes en förmyndarregering med hertiginnan Ingeborg som en av medlemmarna (Nordberg 1995 :28).

Vid kungavalet år 1319 utfärdade den svenska förmyndarregeringen å kung Magnus vägnar en förbindelse det sk frihetsbrevet, som skulle gälla för framtiden (Nordberg 1995 :28). I frihetsbrevet stod garantier mot godtycklig beskattning i fokus. Kyrkan och adeln klagade över olaglig beskattning som vissa kungar och furstar utsatt dem för. Nu ville de försvara alla sina gamla privilegier och friheter (Rosen 1978: 156). Deras politik innebar att kungamakten sköts åt sidan medan kyrkans ledning och adeln stärkte sin ställning (Edgren & Törnblom 1993:320).

Vid denna tidpunkt innehade hertiginnan Ingeborg Axvall slott och län i Västergötland samt Varberg slott i norra Halland. Besittningarna intog politiskt och geografiskt en nyckelposition (Rosen 1988:103). Ingeborg kom att föra en egen politik tillsammans med bland annat dansken Knut Porse som rådgivare. Det gjorde hon i sonens namn och i hans egenskap av Sveriges och Norges kung, vilket framkallade irritation bland rådsmedlemmarna (Rosen 1978:174). Vid ett möte i Skara år 1322 beslöt rådsmedlemmarna att ingen fick ge sig in i något förbund med Ingeborg utan hela rådets samtycke (Nordberg 1995 :36). Det svenska riksrådet löste dessutom in slotten Varberg (och Huneahals) i norra Halland samt Axvall slott i Västergötland under åren 1323-1326 (Rosen 1988: 104 f). Istället fick hertiginnan den mer neutrala kungsgården Dävö i Västmanland. Hennes inflytande i landet upphörde. Uppgåelsen innebar också att Knut Porse var tvungen att lämna Sverige (Nordberg 1995:38 f).

3.1.4 *Magnus Erikssons tid som myndig kung i Sverige 1331-1364*

När Magnus Eriksson blev myndig försökte han stoppa utvecklingen mot fåmannavälde. Han ville stärka den försvagade kungamakten bland annat genom en aktiv utrikespolitik (Edgren & Törnblom 1993:320).

I grannlandet Danmark rådde en ime splittring som var en följd av ekonomisk misär (Rosen 1987: 175). Kung Erik Menved och efter honom Kristoffer II tvingades till stora lån hos tyska furstar och som pant för lånen lämnade de landområden (Nordberg 1995:42). I Blekinge och Skåne var missnöjet stort med tyskarnas skötsel av landet och de ville frigöra sig från tyskarna. De avgav därför en trohetsed åt kung Magnus. Efter förhandlingar inlöstes Skåne (undantaget Bjäre och Åsbo härad), Blekinge, Lister och Ven mot en

summa av 34 000 mark silver. En mycket stor summa för dåtida förhållanden. För att få ihop pengar till lösensumman tvingades Magnus att skuldsätta sig hos kyrkan och enskilda personer, vilket senare kom att orsaka kronan ekonomiska problem (Nordberg 1995:45 ff).

År 1341 inlöste Magnus södra Halland samt Bjäre och Norra Åsbo i Skåne från Valdemar Atterdag (Kristoffer II son) (Nordberg 1995:55 f). Valdemar hade året innan blivit erkänd som Danmarks kung. Till en början hade han endast makten i en mindre del av Jylland (Nordberg 1995:52). Skånelandskapen och Halland tillhörde Sverige formellt från år 1343 (Nordberg 1995:63 f).

Det var inte bara köpet av skånelandskapen som påverkade kronans ekonomi negativt. Landets skulder kom att öka ändå mer genom Magnus fält- och krigståg till Ryssland under 1340-talets senare del och i början av 1350-talet (Rosen 1988: 108 ff). Pesten i mitten av 1300-talet förvärrade Sveriges ekonomi ytterligare, när skattebetalare föll offer (Edgren & Törnblom 1993:322).

Parallellt med finanskrisen och påverkad av den pågick en dragkamp mellan kungen och frälset. Deras privilegier drabbades t.ex. genom extra skatter. En klyfta hade uppstått mellan kungen och rådet som innehaft makten under omyndighetstiden (Rosen 1978: 179).

Vid valmötet år 1319 beslutades att val av kung skulle äga rum först när tronen var ledig. Magnus gick emot beslutet och utsåg under åren 1343-1344 Håkan till kung i Norge och den äldre sonen Erik till svensk tronföljare (Rosen 1978: 179). Avsikten var att i framtiden förhindra slitningar mellan bröderna genom att de fick var sitt kungarike (Rosen 1978:184).

År 1355 tillträdde Håkan Magnusson kungatronen i Norge. Magnus behöll emellertid styrelsen över och inkomsterna från en del norska eller under Norge lydande områden: Island, Tönsberg, Borgarsyssel (nuv. sydöstra Norge) och Ranrike-Elvesyssel (Bohuslän) (Nordberg 1995 :220). Erik Magnusson (Sveriges tronföljare) förblev utan makt och inflytande (Rosen 1987: 184). Samtidigt fick kung Magnus rådgivare Bengt Algotsson hertigtiteln över Halland och Finland (Nordberg 1995:220 f). Detta gjorde Erik till ett lätt byte för regeringsmotståndarna. I upprorsrörelsen mot kung Magnus kom Bengt Algotsson att utpekas som rikets fiende. Magnus svåger, hertig Albrekt d.ä. av Mecklenburg, samarbetade också med motståndsrörelsen (Rosen 1987:184).

Upproret år 1356 slutade med en uppgörelse mellan Magnus och sonen Erik år 1357. Sveriges rike delades mellan dem (NE: Magnus). Erik fick: Skåne, Ven, Blekinge, Lister, södra Halland, Östergötland, Småland (utom Finnveden) och Österland (Finland). Magnus fick behålla: Stockholm, Södermanland, Uppland, Närke, Västmanland, Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Gotland, Öland, Västergötland, Dalsland, Värmland och norra Halland med Finnveden. Bengt Algotsson tvingades lämna landet (Nordberg 1995 :226). Vid en uppgörelse i Arboga samma år (1357) lämnar Magnus Stockholm, Södermanland, Uppland, Västmanland och Dalarna till Erik på två år (tom hösten 1359) . Troligtvis på begäran av sonen (Nordberg 1995:230 f).

Valdemar Atterdag hade som mål att samla det splittrade danska riket och återvinna Skåne, Halland och Blekinge (Rosen 1987:185). År 1359 slöt han därför förbund med Magnus och Håkan mot Erik och stormännen. Kriget som utbröt ledde inte till något resultat. När Erik sedan avled samma år, lyckades Magnus åter komma över hela riket. Han övergav sin danska bundsförvant och slöt ett nytt förbund med rådsaristokratien och hertig Albrekt d.ä. (Edgren & Törnblom 1993 :324).

År 1360 erövrade Valdemar Atterdag Skåne, Blekinge och (södra) Halland till den danska kronan. Året därpå (1361) lade han under sig Gotland. Dessa erövringar innebar en maktförskjutning i Norden och motsättningen mellan Magnus och stormännen skärptes. De anklagade honom för att ha överlämnat skåneiandskapen till Valdemar (Rosen 1978: 185 f).

År 1362 fängslades Magnus och sonen Håkan valdes till kung i Sverige (Edgren & Törnblom 1993:324). Sverige hade nu två kungar fram till år 1364 (NE:Håkan & Magnus).

Det dröjde emellertid inte länge innan Magnus och Håkan närmade sig varandra politiskt och tillsammans sökte stöd hos sin gamla fiende Valdemar. År 1363 ingick Håkan äktenskap med Valdemars dotter Margareta. Förbundet mellan de nordiska kungarna accepterades inte av stormännen. Den representerade ett hot mot deras politiska inflytande. Oppositionen vände sig samma år till hertig Albrekt d.ä. av Mecklenburg. De kom överens om att dennes yngsta son Albrekt d.y. (Magnus systerson), skulle bli kung i Sverige (Edgren & Törnblom 1993:324 f).

3.1.5 *Albrekt d.y. av Mecklenburg*

Albrekt d. y. av Mecklenburg utropades till svensk kung i februari 1364. Magnus och Håkan tvingades avstå från större delar av Sverige, men de utgjorde ändå ett orosmoment för Albrekt d.y. och hans män under hela 1360-talet (NE: Albrekt). År 1366 fängslades Magnus och hölls fången på Stockholms slott till år 1371 (Nordberg 1995:311). För att släppas fri tvingades han att överlåta svenska kronan på sin systerson. I gengäld fick han förfoga över Västergötland, Värmland och Dalsland under sin livstid (frälset i området skulle dock lyda under kung Albrekt). Magnus Eriksson var aktiv under sina sista år. Man kan nästan tala om ett samvälde mellan honom och sonen Håkan. Ett samvälde som innefattade Norge, Västergötland, Värmland och Dalsland. Magnus återtog även styrelsen av de norska områden som han behållit makten över efter att Håkan tillträtt kungatronen år 1355. När Magnus avled 1374 behöll Håkan Värmland, Dalsland och en del av Västergötland (Nordberg 1995:321 f)

4 FORSKNING

4.1 Historik

Claudius Iacob Schive menar att de två motställda kronorna betecknar Sveriges och Norges förening under Magnus Eriksson. Han skriver vidare att typerna med bokstäverna B, T och O (undantaget en variant med bokstaven O) har bättre silverhalt än de övriga typerna i gruppen. Därför antar han att de är präglade tidigare dvs. under förmyndarregeringen (1319-1331). Typen med bokstaven B mellan kronorna bör ha präglats i Bergen, T i Tönsberg, O i Oslo och n i Nidaros (nuv. Trondheim) (Schive 1865 :94 f). Han menar dock att gruppen hör hemma i både Norge och Sverige (Lagerqvist 1979:79).

Nils Ludvig Rasmusson ser slättringsbrakteater med två motställda kronor (LL XXIX) som snarare norska än svenska medan strålringsbrakteater (LL XXVIII) sannolikt inte är

norska. Den först nämnda gruppen förekommer i större mängd i Norge. Den ger därmed en passande utfyllnad av mynt i den norska myntserien för denna tid. Han tycker ändå att man måste hålla möjligheten öppen att de ovan nämnda grupperna ska delas mellan Sverige och Norge, eftersom det kan förutsättas att en myntunion verkat mot en likhet i teknik och typval (Rasmusson 1943:278). Rasmusson menar att det existerat en reel myntunion mellan Sverige och Norge (Rasmusson 1943:270).

Lars O. Lagerqvist daterar slättringsbrakteater med två motställda kronor till slutet av Magnus Erikssons regering. Myntorterna är okända (Lagerqvist 1970:93). Han antar att vissa av typerna hör hemma i Sverige och andra i Norge (Lagerqvist 1979:79). Lagerqvist anser vidare att bokstäverna på medeltidsmynt betyder något. De har inte placerats på mynten av en slump. Han menar i likhet med bland annat Rasmusson att bokstäverna kan tolkas på olika sätt vid olika tillfällen. De kan syfta på regent, myntort eller emission (Lagerqvist 1979:77).

Bengt Hemmingsson anser att slättringsbrakteater med två motställda kronor hör till 1350-talet och bör placeras före strålringsbrakteater om gruppen är svensk (och ej helt norsk). Det är kontinuiteten mellan grupp LL XXVIII, LL XXX, LL XXXII och LL XXXIII som talar för detta (Hemmingsson 1979:58).

4.2 Forskningsläget idag

Monica Golabiewski Lannby skriver att slättringsbrakteater med två motställda kronor antas vara präglade ca 1360. Myntningen har skett i Sverige och/eller Norge. Silverhalten är från mindre än 50% till nästan bara koppar, vilket är sämre än tidigare. (Golabiewski Lannby 1995:96).

5 ANALYS OCH TOLKNING

I följande avsnitt analyseras och tolkas materialet med utgångspunkt från tabeller och spridningskartor.

5.1 Slättringsbrakteat med T och två motställda kronor (LL XXIX:7)

I undersökningen finns totalt 25 (tab. 8) slättringsbrakteater med T och två motställda kronor. Av dessa är hela 18 ex. (tab. 2) påträffade i Sverige.

Analys av myntfynden i Sverige och Norge

Sveriges 18 ex. (tab. 2) är fördelade på 14 fyndlokaler (karta 3). I Värmland liksom i Småland har 28% (tab. 3) av landets exemplar påträffats. Det motsvarar 38% (tab. 4) respektive 22% (tab. 4) av landskapens totala myntmängd. Även Västergötland har en större andel av typen, men där utgör den endast 9% (tab. 4) av alla mynt.

I Norge har 7 mynt (tab. 5) av typen hittats. De är fördelade på 7 fylken (karta 2). Sammanlagt 56% (tab. 6) av Norges andel av typen har påträffats i Aust-Agder, Akershus,

Telemark och Vestfold. De är alla är landskap i sydöstra Norge. I Akershus och Vestfold motsvarar typen 50% (tab. 7) respektive 17% (tab. 7) av myntmängden. Sogn og Fjordane med hela 43% (tab. 6) av Norges totala myntmassa i materialet, har endast 1 mynt (tab.5) av denna typ.

Tolkning

Genom att studera utbredningskartorna (karta 2 & karta 3) och ta hänsyn till den procentuella andelen av mynttypen i de olika landskapen/fylkena, i förhållande till deras totala antal mynt, går det att se mindre koncentrationer av typen. För Norges del finns anhopningen i de sydöstra delarna av landet. Värmland är ett av landskapen i Sverige med flest fynd av typen. Där är den också väl representerad i förhållande till andra typer i undersökningen.

Säkra myntorter i Sverige under Magnus Erikssons regeringstid är Uppsala, Söderköping och Lödöse (Golabiewski Lannby 1995:99) genom de myntningsrester som har påträffats på dessa orter. Myntningsresterna härrör emellertid inte från präglingen av gruppen som behandlas i uppsatsen. Med hänseende till en mindre koncentration av typen i västra Sverige, är endast Lödöse tänkbar som myntort i landet. Lödöse är likväl inget bra alternativ med tanke på den knappa procentandel typen utgör bland fynden i Västergötland. Om en myntning ägt rum i Lödöse borde dess andel i Västergötlands myntmassa vara betydligt större. Västergötland är ju tillsammans med Småland de landskap i Sverige med flest mynt totalt i undersökningen.

Ser man till typens spridning i Norge, finns det två möjliga myntorter. Det är Oslo (Ak), men framför allt Tönsberg (Vf). Den totala mängden mynt i sydöstra Norge utgör endast en liten procentandel av Norges faktiska myntmassa i materialet. Detta trots att skriftliga källor berättar om myntmästare i området under Håkans regering (Authen Blom 1992:473f). Myntmängden i sydöstra Norge består å andra sidan till en ganska stor del av denna typ. Det väger tungt i sammanhanget. Inte minst när ingen tänkbar myntort går att finna i Västsverige. Tönsberg som myntort förefaller naturlig då T:et på brakteaten kan tolkas som initialen i myntortens namn. Tönsberg är dessutom känd myntort från Eirik Magnussons regering 1280-1299 (NM 1991:42). Det betyder att det med stor sannolikhet pågick en prägling på orten även under Magnus och Håkans regeringstid. Tönsberg som myntort kan också ge en förklaring till typens stora andel bland Värmlands myntfynd, genom den geografiska närheten till Sverige och Värmland.

Trots att typen är representerad av nära tre gånger fler mynt i Sverige, ser jag Tönsberg som tänkbar myntort. Ovanstående resonemang ligger till grund för detta. Det gör även 1/2-penningen som jag skall återkomma till nedan.

5.2 Slättringsbrakteat med T och en krona (LL XXIX:-)

Typen har enbart påträffats i Norge (karta 4 & karta 5). Den är mindre i storlek än de övriga brakteaterna och motsvarar en 1/2 penning (obol) (Golabiewski Lannby 1995 :96).

Analys av myntfynden i Norge

I materialet finns 7 ex. (tab. 8). De är fördelade på 3 fylken (karta 4) i Norge. I Song og Fjordane har över hälften (tab. 6) av 1/2 penningarna hittats, men de utgör endast 6 % (tab. 7) av fylkets totala myntmassa. Övriga 43% (tab. 6) av typen har återfunnits i

Buskerud och Vestfoid. I dessa fylken motsvarar den 4% (tab. 7) respektive 33% (tab. 7) av alla mynt.

Tolkning

Myntorten ligger med stor sannolikhet inte i närheten av Sogn og Fjordane. Detta trots att fylket har flest fynd av typen. Den lilla procentandel mynten utgör, i förhållande till fylkets totala antal fynd, pekar på detta. Tönsberg är däremot en rimlig myntort med hänsyn till den procentuella andel typen utgör i Vestfold.

Slätringsbrakteater med T och en krona samt slätringsbrakteater med T och två motställda kronor bör ha präglats på samma ort. Tänker man sig det får myntkoncentrationen till sydöstra Norge ytterligare tyngd och ger ökat belägg för Tönsberg som myntort.

Att 1/2 penningen inte spridits till Sverige kan bero på att den slagits i mycket liten upplaga. Det tyder de få fynden i Norge på, liksom innehållet i de sex svenska skattfynden med typbestämda mynt. Hos dem saknas 1/2-penningen helt. Slätringsbrakteaten med T och två motställda kronor finns däremot representerad i fem av skattfynden.

5.3 Slätringsbrakteat med n och två motställda kronor (LL XXIX:5)

Det finns totalt 13 ex. (tab. 8) av typen undersökningen. Av dessa är 9 ex. (tab. 2) påträffade i Sverige och 4 ex. (tab.5) i Norge.

Analys av myntfynden i Sverige och Norge

I Sverige är typen fördelad på 6 landskap (karta 7) med vardera 1-2 ex. (tab. 2). I Närke med endast 1 mynt totalt i materialet, motsvarar typen 100% (tab. 4) av myntmängden. I Uppland utgör den 67% (tab.4) av fynden. Västergötland med totalt 27 mynt (tab. 2) i uppsatsen, har endast 2 ex. (tab. 2) av typen. I Småland finns inga fynd.

Typen är påträffad i 2 av Norges fylken (karta 6). I Song og Fjordane har 3 ex. (tab. 5) hittats och 1 ex. (tab. 5) i Nordaland. Det enda exemplaret i Nordaland utgör 14% (tab. 7) av alla fynd i fylket.

Tolkning

För Sveriges del visar utbredningskartan (karta 7) att fyndlokalerna ligger utspridda över Svealand och Götaland. Men över hälften av mynten är påträffade i Svealand och utgör en stor procentuell andel av den totala myntmassan i området. Tänkbara myntorter är Stockholm och Västerås, där en myntning sannolikt ägt rum under Magnus Erikssons regering.

Mer än dubbelt så många slätringsbrakteater med n och två motställda kronor har hittats i Sverige. Det tyder på att det är i Sverige en prägling ägt rum. Det som ändå gör Norge intressant är typens utbredning i landet (karta 6). De mycket få fynden är påträffade i två landskap. Det ena ligger i Sydnorge och det andra i Nordnorge. Att typen hittats i Nordnorge med genomgående få fynd är märkligt, då den endast återfunnits i fyra exemplar totalt i landet. Tar man hänsyn till det bör man även söka en möjlig myntort i den nordligare delen av Norge. Bokstaven n mellan de två motställda kronorna pekar på Trondheim (dåv. Nidaros) som myntort.

Trondheim i Sör-Trøndelag var en känd myntort under kung Håkans regering (Authén Blom 1992:473 f). Det som talar för en myntning av typen i Trondheim, är egendomligt nog den totala bristen på fynd av myntgruppen i Sör-Trøndelag. Gruppen i vilket typen ingår har påträffats i hela 152 ex. (tab. 5) enbart i Norge. Att inte något av dessa har dykt upp i Sör-Trøndelag är obegripligt. Trondheim var Norges enda stad norr om Bergen och dessutom ärkebiskopssäte under medeltiden (Authén Blom 1992:587). För övrigt vallfärdade folk till S:t Olavs grav i staden (Ahlgren 1995:Trondheim). Det verkar orimligt att ingen cirkulation av gruppen skulle ha ägt rum i området. Detta när det bevisligen pågått både längre söderut och norrut i landet. Kanske kan fyndbristen bero på att arkeologiska utgrävningar och restaurering av bland annat kyrkor har skett med mindre noggranna metoder eller varit färre till antal än på andra håll i landet.

Mynten som har påträffats i Sverige kan ha nått landet via pilgrimsresenärer som besökt S:t Olavs grav i Trondheim (karta 1).

Sveriges fler myntfynd kan dessutom delvis förklaras med att landet har fler kyrkor eftersom mynt återfinns vid bl.a. restaurering av kyrkor.

Av de tre möjliga myntorterna förefaller Trondheim (Nidaros) rimligast, p.g.a bokstaven n på typen och spridningsbilden av de få påträffade exemplaren i Norge.

5.4 Slättringsbrakteat med B och två motställda kronor (LL XXIX:!)

Det totala antalet i materialet uppgår till 8 ex. (tab. 8). Typen är till antalet en av de mindre i undersökningen. I Sverige har 1 ex. (tab. 2) påträffats och 7 i Norge (tab. 5).

Analys av myntfynden i Sverige och Norge

Typen motsvarar endast 1 % (tab. 4) av Sveriges totala antal mynt i uppsatsen. Det enda återfunna exemplaret är från Halland (karta 9). Där utgör den 20% (tab. 4) av landskapets totala myntmängd.

Norges 7 ex. (tab. 5) har påträffats i 4 fylken (karta 8) och är jämnt fördelade över Nordland, Hordaland och Sogn og Fjordane. De har var och en 29% (tab. 6) av landets slättringsbrakteater med B och två motställda kronor. I Sogn og Fjordane och Hordaland motsvarar typen under 11 % (tab. 7) av alla fynd i landskapen. Den utgör däremot 29% (tab. 7) av Nordlands myntmassa. Även i Troms representerar typen en större andel av myntmassan. De två sistnämnda landskapen ligger båda i Nordnorge.

Tolkning

Ser man till typens spridningsbild (karta 8 & karta 9) verkar det sannolikt att en prägling ägt rum i Norge. Dess utbredning i landet är både sydvästlig och nordlig. Att typen bildar två mindre koncentrationer medför i detta fall att det finns två tänkbara myntorter.

Typen har påträffats i Sogn og Fjordane liksom i Hordaland. Där utgör den endast en liten andel av fylkenas totala myntmängd. Det som ändå talar för en prägling av typen i sydvästra Norge, är att den helt saknas i sydöst. Typen pryds dessutom av ett B mellan de två kronorna, vilket är första bokstaven i Bergen. Bergen är en rimlig myntort.

I Nordnorge representerar slätringsbrakteater med B och två motställda kronor en större procentuell andel av myntmassan än i södra Norge. Därtill är nära hälften av typens exemplar i Norge påträffade i området. Hela 3 mynt av totalt 7. Det är anmärkningsvärt med tanke på att myntfynd överlag är betydligt färre i Nordnorge. Även här kan man söka en myntort i de nordligare delarna av Norge dvs. Trondheim.

Bergen väger ändå tyngst som myntort, då bokstaven B sannolikt syftar på just Bergen.

5.5 Slätringsbrakteat med C eller G och två motställda kronor (LL XXIX:2)

Typen är den minsta till antal i undersökningen. Den finns bara i 4 ex. (tab. 8) och alla är påträffade i Sverige (karta 10 & karta 11).

Analys av myntfynden i Sverige

Typen har återfunnits i Värmland, Uppland, Västergötland och Småland (tab. 2). I Uppland utgör den 33% (tab. 4) av landskapets totala antal fynd, men under 10% (tab. 4) i de övriga landskapen.

Tolkning .

Det som talar för en myntning i Sverige är typens frånvaro i Norge, men fler kyrkor i Sverige ger som ovan nämnts fler myntfynd i landet. Med endast fyra exemplar av typen och deras stora spridning i Sverige, utan minsta tecken på en koncentration, blir det omöjligt att bestämma om typen präglats i Norge eller Sverige. Vad bokstaven C eller G kan tänkas betyda förblir okänt.

5.6 Slätringsbrakteat med O och två motställda kronor (LL XXIX:6)

I materialet finns totalt 88 ex. (tab. 8) av typen. I Sverige har 37 ex. (tab. 2) påträffats och 51 ex. (tab. 5) i Norge.

Analys av myntfynden i Sverige och Norge

Typen har hittats i 11 landskap (karta 13) i Sverige. Av dessa har Västergötland flest fynd med sina 24% (tab. 3) av typens totala antal i landet. De utgör 28% (tab. 4) av alla fynd i Västergötland. I Småland har 5 mynt (tab. 2) av typen påträffats, vilket motsvarar 14% (tab. 3) av alla exemplar i Sverige. I Värmland har hela 4 ex. (tab. 2) återfunnits.

I Norge är typen påträffad i 9 (karta 12) av landets fylken. Song og Fjordane har 22 ex (tab. 5) eller 43% (tab. 6) av typens totala antal i landet. Där utgör den 33% (tab. 7) av fynden. I Östfold har 4 ex. (tab. 5) påträffats. Det motsvarar 100% (tab. 7) av den totala myntmängden i landskapet.

Tolkning

För Sveriges del visar utbredningskartan (karta 13) på en mer eller mindre västlig spridning av slätringsbrakteater med bokstaven O och två motställda kronor. I väst är de också ganska väl representerade i förhållande till andra typer i gruppen. Att myntningen ägt rum i Norge ter sig ändå mer troligt. Där finns fler exemplar av typen och deras utbredning är mer koncentrerad än i Sverige. Ser man till den procentuella andelen i fylkena hittar man Norges absolut största koncentrationen i sydöstra Norge. Där är

myntfynden betydligt färre än mer västerut. Detta trots att en myntning pågått i Oslo och troligtvis i Tönsberg. Det medför att anhopningen i sydöst väger tyngre, än den till antal större koncentrationen i väst. Med tanke på bokstaven O mellan de två motställda kronorna, är Oslo en rimlig myntort. Den västliga utbredningen i Sverige kan även i detta fall förklaras med myntortens geografiska läge d.v.s. närheten till den svenska riksgården.

5.7 Slätringsbrakteat med I I och två motställda kronor (LL XXIX:6V)

Totalt finns 25 ex. (tab. 8) med i uppsatsen. Av dessa har 5 ex. (tab. 2) återfunnits i Sverige och 20 (tab. 5) i Norge.

Analys av myntfynden i Sverige och Norge

Sveriges exemplar är fördelade på två landskap (karta 15) De motvarar 4% (tab. 4) av landets totala myntmassa. I Östergötland och Småland utgör typen 11 % (tab. 4) respektive 13% (tab. 4) av landskapens totala antal mynt.

I Norge är typen fördelad på 4 fylken (karta 14). Buskerud, Song og Fjordane och Hordaland har sammantaget 90% (tab. 6) av fynden i Norge. Typens procentuella andel i Hordaland liksom i Sogn og Fjordane är under 15% (tab. 7). I Akershus har endast 1 ex. (tab. 5) hittats. Den utgör hela 50% (tab 7) av Akershus totala myntmängd.

Tolkning

I Sverige har bara ett fåtal mynt av typen påträffats. De utgör dessutom endast en liten procentuell andel av den totala myntmassan i Småland och Östergötland. Det tyder på att typen inte präglats i Sverige.

En myntning i Norge verkar däremot sannolik, då en klar majoritet av typen återfunnits i landet. De flesta mynten har hittats i de västra delarna. Det är ändå rimligt att själva myntningen ägt rum i sydöstra Norge. Där har visserligen bara ett exemplar av typen påträffats, men alla myntfynd i området väger (som ovan nämnts) tungt. Ett enda mynt är trots allt inte tillräckligt för att fastslå att en prägling av typen pågått i området. Det som styrker en myntning i sydöstra Norge, är tanken att dessa mynt är en variant av typen med bokstaven O mellan två motställda kronor. Är så fallet ökar koncentrationen av typen i sydöstra Norge (karta 16 & karta 17) och bekräftar ytterligare antagandet om en prägling i Oslo.

5.8 Slätringsbrakteat med kors och två motställda kronor (LL XXIX:8)

Det totala antalet i undersökningen uppgår till 46 ex. (tab. 8). Typen är återfunnen i Sverige med 20 ex. (tab. 2) och i Norge med 26 ex. (tab 5).

Analys av myntfynden i Sverige och Norge

Utbredningen i Sverige sträcker sig över 7 landskap (karta 19). Småland och Östergötland har flest fynd av typen i landet. I Småland har 30% (tab. 3) av Sveriges exemplar hittats. Det motsvarar 26% (tab. 4) av landskapets myntmängd. I Östergötland har 4 ex. (tab. 2) påträffats. De utgör 21 % (tab. 4) av fynden i landskapet.

Typen är fördelad på 9 fylken (karta 18) i Norge. De flesta exemplaren i landet har hittats i de angränsande fylkena Song og Fjordane, Buskerud och Hordaland. De har sammanslaget 65% (tab. 6) av Norges andel av typen. I Hordaland utgör typen 19% (tab. 7) av landskapets faktiska antal mynt. Från fynd i Vestfold liksom från Telemark kommer under 5% (tab. 6) av landets exemplar av typen. I dessa fylken motsvarar det 17% (tab. 7) respektive 33% (tab. 7) av fynden.

Tolkning

I Sverige har Småland flest fynd av typen. Den utgör däremot en ganska liten procentuell andel av landskapets totala antal mynt. Samtidigt är den bäst representerad av alla typer i Småland. Likväl är det inte troligt att typen präglats i Småland. Utbredningskartan (karta 19) visar att mynten är fördelade på 3 fyndlokaler som är spridda över hela landskapet. Det går inte att se någon koncentration av typen. Det vore väntat om en prägling pågått i Småland, eftersom Småland tillhör de landskap i Sverige med en majoritet av myntfynd överlag.

Norge har två koncentrationer av typen i landets södra del (i sydväst och sydöst). Anhopningen i sydöst är betydligt mindre till antalet. Den är ändå viktig då den totala myntmassan i området är liten, trots att en myntning ägt rum i området. Det medför att det finns flera tänkbara myntorter dvs. Tönsberg (Vf), Oslo (Ak) och Bergen (Ho).

Korset på typen hade troligen en religiös betydelse. I och med det kan typen hänföras till framförallt Bergen och Oslo. Båda orterna var nämligen biskopssäte under medeltiden (Kjellberg 1993).

5.9 Slätringsbrakteat med I och två motställda kronor (LL XXIX:4)

I materialet finns totalt 56 ex. (tab. 8) av typen. Av dessa har 26 ex. (tab. 2) påträffats i Sverige och 30 (tab. 5) i Norge.

Analys av myntfynden i Sverige och Norge

I Sverige är typen fördelad på 5 landskap (karta 21). Den klart största mängden återfinns i Västergötland med hela 54% (tab. 3) av Sveriges andel. Där utgör den 44% (tab. 4) av Västergötlands totala myntmassa och är därmed bäst representerad i landskapet. I Småland återfinns endast 12% (tab. 3) landets exemplar.

Norges andel av typen är spridd över 6 fylken (karta 20). Av dessa ligger 5 (karta 20) i landets södra del. Ett av landskapen är Song og Fjordane. Där har 60% (tab. 6) Norges exemplar av typen har hittats. De utgör 27% (tab. 7) av fylkets totala myntfynd. I Telemark motsvarar typen 33% (tab. 7) av fynden och i Vestfold 17% (tab. 7).

Tolkning

I Sverige ser man en klar koncentration av typen i Västergötland. Här beror den inte enbart på det faktum att Götalandskapen genomgående har betydligt fler myntfynd än övriga landet. Det ser man genom att titta på Småland. Där har endast få exemplar av typen påträffats.

I de sydvästra delarna av Norge har en stor del av denna typ hittats. Där utgör den emellertid inte en lika stor procentuell andel av fynden i ett enda fylke, som i

Västergötland. På dessa grunder är även Västergötland en trolig plats för myntning med Lödöse som myntort. Typen har även påträffats i sydöstra Norge och representerar där en relativt stor procentuell andel av myntmassan. Det medför att en myntning kan ha ägt rum i sydöstra Norge. Det skulle delvis förklara anhopningen i Västergötland. Bergen, Oslo, Tönsberg och Lödöse är tänkbara myntorter.

Vad bokstaven I står för är oklart.

6 DEN POLITISKA HISTORIEN

Tolkningen av materialet i föregående avsnitt antyder att gruppen är myntad enbart i Norge. Helt entydig är ändå inte tolkningsresultatet. En av gruppens typer dominerar stort bland fynden från Västergötland, medan det för en annan typ är omöjligt att fastställa i vilket land den präglats p.g.a. de få fynden. Således finns även möjligheten att gruppen hör hemma i både Sverige och Norge.

För att försöka komma närmare sanningen har jag valt att studera den politiska historien i Sverige och Norge under åren 1353 till 1374. ”Bevarade påvliga notarialinstrument berättar, att ett nytt mynt infördes den 22 februari 1354”. Lagerqvist menar att man här möjligen avser strålringsbrakteater (LL XXVIII) (Lagerqvist 1970:91). Den relativa kronologin visar att grupp LL XXVIII och LL XXIX (brakteater med två motställda kronor) följs åt (Rasmusson 1943:277). Därför har jag valt att inte gå längre bakåt i historien.

Symboliskt kan gruppens två motställda kronor stå för två förenade kungar eller en kung och hans två riken. Ser man till den politiska utvecklingen i Norge och Sverige finns det fyra tänkbara situationer där en myntning av brakteater med just två kronor passar in:

1. Magnus Eriksson var Norges och Sveriges kung åren 1319-1355.
2. Magnus och Håkan stod enade inför motståndsmännen efter upproret 1356.
3. Håkan Magnusson var Norges kung och Sveriges tronföljare efter brodern Eriks död år 1359.
4. Håkan och Magnus ”samregerade” i Norge efter år 1355.

Genom att se närmare på dessa förhållanden hoppas jag kunna sälla bort de mindre trovärdiga alternativen och styrka en präglings av gruppen i enbart Norge eller i både Norge och Sverige.

1. Magnus Eriksson kan ha myntat gruppen i egenskap av Sveriges och Norges kung. Myntningen måste ha påbörjats före år 1355, då sonen Håkan övertog tronen i Norge. Gränsen för övergången till brakteatmyntning i Norge kan ligga omkring år 1353 (Rasmusson 1943:277). För Sveriges del började, som tidigare nämnts, brakteater myntas år 1354 och då med stor sannolikhet strålringsbrakteater. Det skulle innebära att Magnus präglings av brakteater med två motställda kronor ägt rum i Norge från omkring år 1353. Det verkar inte rimligt.

Rasmusson skriver att "likheten mellan de norska tvåsidiga typerna och de samtida svenska är uppenbar" efter 1319. De har samma tekniska och stilistiska drag (Rasmusson 1943 :268). Det finns dock olikheter. De norska mynten är betydligt större och tyngre. Den skillnaden försvinner år 1340 när man börjar präglade norska mynt med lägre vikt. Nu gick det 4 penningmarker på silvermarken istället för 5. Det innebar att det norska penningvärdet blev lika med den svenska (Rasmusson 1943:269).

Varför skulle trenden med teknisk och stilistisk likhet hos svenska och norska mynt upphöra i och med övergången till en myntning av brakteater? Istället är det möjligt att en prägling av strålringsbrakteater påbörjats av Magnus i både Sverige och Norge under åren 1353-1354. Grupp LL XVIII förekommer nämligen i Norge men i en betydligt mindre skala än grupp LL XXIX (Rasmusson 1943 :278). Myntningen av strålringsbrakteater kan ha upphört i Norge någon gång efter att Håkan tillträtt den norska tronen (ett trendbrott vid tronskifte verkar rimligt) och ersatts av brakteater med två motställda kronor. I Sverige däremot fortsatte präglingen av strålringsbrakteater fram till år 1363 (Rasmusson 1943:278).

2. Erik och stormännens uppror mot Magnus Eriksson 1356 ledde till en delning av det svenska riket år 1357. Erik tog också konungatiteln och Sverige hade därmed två kungar. Nu var det viktigt för Magnus att visa upprorsmännen sin styrka. Även Håkan kände sig säkert hotad. Erik var hans äldre bror som troligen ansåg sig ha större rätt till den norska tronen än Håkan. En del av styrkeuppvisningen var kanske en gemensam prägling av gruppen i Sverige och Norge. Myntet med två motställda kronor blev en viktig symbol för de två kungarnas enade kamp mot fienden. År 1358 avlystes ett svenskt mynt, enligt den påvliga nuntien Johannes Guilabertis uppbördshandlingar (Golabiewski Lannby 1995:93). Avlysningen kan möjligen ha gällt gruppen med strålringsbrakteater som därmed ersattes av slåringsbrakteater med två motställda kronor, präglade av Magnus och Håkan.

Det finns flera faktorer som talar mot ovanstående resonemang. Strålringsbrakteater (LL XXVIII) som började myntas i Sverige år 1354 har påträffats i ett stort antal i Sverige. Det är därför osannolikt att myntningen upphört 1358 efter endast några års prägling. Avlysningen av ett svenskt mynt som omtalas i handling från 1358, kan dessutom vara identisk med den som skedde år 1354 (Rasmusson 1943:271). Därmed skulle myntningen av strålringsbrakteater fortsatt efter år 1358. Om en myntgrupp präglats samtidigt i både Sverige och Norge är det inte rimligt att merparten av gruppen myntats i Norge, vilket tolkningen av materialet visar. Det skulle innebära att Norge försåg Sverige med mynt och att Magnus Eriksson förlorade viktiga inkomster från slagskatten. En sådan situation är osannolik också med tanke på hur distributionen av mynten till Sverige skulle ha fungerat praktiskt. Sveriges och Norges flertal myntorter fanns säkert delvis just för att underlätta spridningen av mynten, i en tid då kommunikationerna inte var de bästa.

3. Håkan Magnusson kan ha börjat präglade gruppen i Norge efter brodern Eriks död år 1359. Han var då Norges kung och dessutom Sveriges tronföljare. De två kronorna skulle därmed symbolisera Norge och hans blivande rike Sverige. Präglingen kan ha pågått i några år. Senast 1363 påbörjades nämligen myntningen av en ny grupp i Norge. Det skedde troligtvis i samband med de norska myntens övergång till det engelska och lübiska värdet (Authen Blom 1992:473). Det som talar mot en myntning efter Eriks död är möjligen den korta präglingstiden, eftersom gruppen är relativt stor.

4. Efter att Håkan Magnusson övertagit den norska tronen år 1355 behöll Magnus styrelsen över och inkomsterna från vissa delar av det norska riket t.ex. Tönsberg (Nordberg 1995:220). I Tönsberg har, minst, en typ i grupp LL XXIX myntats, vilket gav Magnus intäkter. Dessutom samregerade (eller åtminstone nära på) Magnus och Håkan inom minst tre sakområden i Norge. Det gällde utrikesärenden, kungamaktens hållning till norska städer och köpmannaintressen samt krongodsdisponering (Authen Blom 1992:434). Det norska riket var mer eller mindre uppdelat på två kungar. Det verkar således passande att de norska mynten försågs med två kronor som symboler för de två kungarna Magnus och Håkan. Detta alternativ möjliggör en längre präglingstid av gruppen än de ovanstående, vilket är lämpligt med tanke på dess storlek. Myntningen kan ha kommit igång kort efter att Håkan tillträdde som norsk kung eller efter ett par år.

Rasmusson menar att det existerat en reell myntunion mellan Sverige och Norge. Likheten mellan de båda ländernas markpenningar år 1348 är omvittnad. Från år 1358 finns bevarade norska kvitton över insamlandet av tionde. De visar på en likhet i värde och räkning för ländernas penningmarker (Rasmusson 1953:270). Det betyder att Sverige och Norge hade en gemensam mynträkning. Det ger stöd för antagandet att grupp LL XXIX kan ha föregåtts av grupp LL XXVIII.

Därmed skulle en myntning av strålringsbrakteater påbörjats av kung Magnus i både Sverige och Norge omkring 1353-1354. I Norge ersattes dessa av slåtringsbrakteater med två motställda kronor år 1355, medan de fortsatte att präglas i Sverige.

Grunden för ett samarbete mellan länderna försvann emellertid efter 1363 års politiska händelser (Rasmusson 1943:279). Albrekt d.y. hyllades då som Sveriges kung av landets stormän, vilka var missnöjda med Magnus regering. Att ett svensk-norskt samarbete slutar vid denna tidpunkt, styrks av det faktum att Håkan började prägla mynt efter engelskt och lübiskt värde senast år 1363. I samband med detta upphörde myntningen av slåtringsbrakteater med två motställda kronor i Norge.

Efter en närmare granskning av ovanstående alternativ framstår det sist redovisade (nr. 4) som rimligast. Det styrker antagandena om en myntning av gruppen i enbart Norge.

7 KÄLLKRITIK

Materialet till analysen blev mindre än väntat. Ett stort antal av mynten som påträffats i Sverige är inte typbestämda och hamnade därför utanför analysen. Det rör sig om hela 77 mynt. Småland t.ex. har en stor andel av Sveriges totala myntmassa i undersökningen. Av dessa mynt är över hälften obestämda. Det gör det svårare att se hur typerna i myntgruppen förhåller sig till varandra kvantitetsmässigt och se en eventuell ansamling av en typ. De mynt som är bestämda kan ändå ge en god idé om dessa förhållanden. Det gör att slutresultatet inte borde påverkas negativt. För Norges del är det endast 14 mynt som är obestämda och därmed inte med i analysen. I en fyndlokal i Nordnorge är alla mynt

obestämda. Det kan däremot försvåra tolkningen av typernas spridningsbild i Nordnorge eftersom området har få fynd överlag.

Den svenska översikten (Klackenberg 1992) och de norska sammanställningarna (Ho1st 1955 & Gullbekk 1996) av kyrkfynd, visar att det finns fler kyrkor i Sverige än i Norge. Det medför att Sverige har fler myntfynd, vilket beror på att flertalet av mynten återfinns i just kyrkor vid arkeologiska utgrävningar och restaurering av dessa. Fynden kan ändå ge en antydning om myntgruppens spridningsbild. En kvantitativ jämförande metod kan däremot bli missvisande vid fastställande av ursprungsland, om man inte tänker på att fler kyrkor i Norge säkerligen skulle innebära även fler myntfynd i landet.

De i Norge påträffade mynten i uppsatsen består uteslutande av kyrkfynd, medan de svenska fynden även inkluderar mynt från kloster, städer och mindre orter. Det betyder att den svenska fyndmassan är mer heltäckande (även om kyrkfynd är den största fyndkategorin) och kan påverka tolkningsresultatet negativt om ingen hänsyn tas till detta.

Det är även en ojämn fördelningen av myntfynd inom Sverige respektive Norge. Sveriges totala myntmassa består till övervägande del av mynt funna i Götaland. I Norge påträffas betydligt fler mynt i sydväst trots att en myntning också ägt rum i sydöstra och mellersta Norge. Det innebär att en kvantitativ jämförande metod kan bli missvisande vid bestämning av myntort om man inte tar hänsyn till typens procentuella andel i landskapen/fylkena.

De ovannämnda faktorerna gör att materialet trots allt förefaller lite tunt. En del av gruppens typer visar ingen tydlig koncentration, vilket medför att det är det svårt att fastställa myntort.

8 SLUTDISKUSSION

Ursprungsland

Studiet av materialet och den politiska utvecklingen pekar på att LL XXIX myntats i Norge. Det gör även en jämförelse med andra myntgruppers spridningsbild tex. den från Magnus Erikssons myntning år 1340-1354. Där är antalet myntfynd från Västergötland omkring hälften av Smålands (Larsson 1995: 19). För gruppen i detta arbete är istället fynden så gott som lika många från dessa landskap. Att Smålands andel av den totala myntmassan i uppsatsen är betydligt mindre än vanligt, visar på en västlig prägning av LL XXIX.

Norges totala myntmassa i materialet och det faktum att Norge har färre kyrkor än Sverige och därmed färre kyrkfynd, talar också för en myntning i Norge. I materialet skiljer sig nämligen inte det totala antalet myntfynd i länderna nämnvärt, med tanke på att betydligt fler kyrkor är utgrävda i Sverige. Det innebär att Norges myntmassa säkerligen hade varit avsevärt större än Sveriges om antalet kyrkor i länderna varit densamma. Det förutsätter givetvis att kyrkorna grävts ut i lika stor omfattning.

Myntort

Utbredningskartorna och tabellerna med jämförande statistik har också gjort det möjligt att fastställa tänkbara myntorter för de flesta av LL XXIX:s typer, även om en del är mindre säkra.

Skattfynden har inte kunnat utnyttjas för tolkningen av tänkbara myntorter. De två norska skattfynden är inte typbestämda. Därtill är en klar majoritet av skattfynden med LL XXIX påträffade i Sverige. Det kan tyckas ge stöd för en myntning av gruppen i Sverige. De svenska skattfynden är daterade till åren 1354-1380. Det var en periodvis orolig tid för Sverige, vilket delvis kan förklara det större antalet skattfynd i landet. Vid oroliga tider undangömdes mynt för att åter tas fram vid säkrare förhållanden.

Likväl kan en prägling av typen med I och två motställda kronor i Västergötland förefalla styrkt genom de fyra påträffade skattfynden i landskapet där LL XXIX ingår. Detta trots att mynten i skattfynden inte är typbestämda. Att gruppens övriga typer (undantaget typen med C/G) kan antas vara präglade i Norge väger tungt och talar starkt för att typen med bokstaven I trots allt inte myntats i Sverige.

Av samma orsak är det sannolikt att även typen med bokstaven C eller G präglats i Norge.

Myntmotiv

LL XXIX består av två motställda kronor och mellan dem en bokstav eller ett kors. De två motställda kronorna symboliserar troligtvis Håkan och Magnus, medan bokstäverna B, T, om och n står för initialen i myntorten. Korset är en religiös symbol och hade sannolikt en religiös innebörd även på myntet. Vad bokstaven I står för är okänt.

Det samma gäller för bokstaven C eller G. En tanke var att typen i själva verket bestod av otydliga exemplar av slättingsbrakteater med bokstaven B och två motställda kronor. Bokstäverna är nämligen snarlika i sin utformning. Jag har studerat de 9 exemplaren av typen (C/G) i skattfyndet från Lunna Sörgård (Nä). Jag ser det som orimligt att alla mynt med bokstäverna C eller G egentligen skulle vara mynt med bokstaven B i dåligt utförande. Minst två av mynten har ett tydligt C mellan kronorna.

Myntherre

I Norge samregerade Håkan och Magnus efter att Håkan övertagit den norska tronen. Samarbetet sträckte sig inte över alla områden och intäkter från myntningen i Norge har säkerligen tillfallit Håkan, med ett undantag. Magnus behöll inkomsterna från Tönsberg även efter år 1355. Gruppens myntherre är därmed Magnus och Håkan. Det är också möjligt att slättingsbrakteaten med kors och två motställda kronor myntats även biskop eller någon annan i kyrkan verksam person.

9 SAMMANFATTNING

Syftet med uppsatsen var att försöka fastställa i vilket land LL XXIX präglats. Syftet var även att bestämma gruppens myntherre och myntorter för gruppens typer samt att se om bokstäverna och korset på mynten har en koppling till dessa.

Analys och tolkning av materialet har genomförts med hjälp av spridningskartor och jämförande statistik över gruppens typer. Vid tolkningen har jag också tagit hjälp av den politiska historien i Sverige och Norge vid 1300-talets mitt.

En myntning av LL XXIX ser ut att ha påbörjats i Norge år 1355 (eller ett par år senare). Den kan ha föregåtts av strålringsbrakteater som vid denna tidpunkt präglades i Sverige. Gruppen blev en symbol för Håkans och Magnus samregering i Norge. Myntningen kom att fortgå till omkring 1363 och pågick sannolikt i Bergen, Trondheim, Oslo och Tönsberg. Gruppens myntherre var både Håkan och Magnus. Det är också möjligt att kyrkan varit delaktig i utgivningen av gruppen.

Bergen

Enprägling av slätringsbrakteaten med B och två motställda kronor har troligtvis ägt rum på orten. Bokstaven B står för myntorten Bergen.

Oslo

Slätringsbrakteaten med O och två motställda kronor liksom dess variant med II och två motställda kronor har myntats på orten. Bokstaven O syftar på Oslo.

Trondheim (Nidaros)

Slätringsbrakteaten med n och två motställda kronor har säkerligen myntats på orten. Bokstaven n står för Nidaros.

Tönsberg

Slätringsbrakteaten med T och två motställda kronor och slätringsbrakteaten med T och en krona (obol) har sannolikt präglats i Tönsberg. Bokstaven T står för myntorten Tönsberg.

Slätringsbrakteaten med kors och två motställda kronor har troligtvis myntats i Bergen, Oslo eller Tönsberg. Korset har sannolikt en religiös innebörd och det kan tänkas att en kyrkans man låtit prägla typen. Det skulle peka på enprägling av typen i framförallt Bergen eller Oslo, eftersom dessa orter var biskopssäte under medeltiden.

Slätringsbrakteaten med I och två motställda kronor har troligtvis präglats i Bergen, Oslo eller Tönsberg. Vad bokstaven står för är oklart.

Slätringsbrakteaten med C eller G har endast återfunnits i ett fåtal utspridda exemplar i Sverige. Att typen ändå hör hemma i Norge är högst sannolikt. En eventuell myntort är omöjligt att fastställa. Vad bokstaven/ bokstäverna står för är okänt.

10 REFERENSER

- Ahlgren, Lena 1995. *Bonniers stora lexikon*. Stockholm 1985-.
- Authén Blom, Grethe 1992. *Norge i union på 1300-tallet. Kongedømme, politikk, administrasjon og forvaltning 1319-1380*. Del II. Trondheim
- Edgren, Torsten & Törnblom, Lena 1993. *Finlands historia* 1. Esbo.
- Golabiewski, Monica 1983. Studie av 1300-talsbrakteater i ett depåfynd från Närke. *Numismatiska Meddelanden XXXIV*. Stockholm.
- Golabiewski Lannby, Monica 1995. Makt, mark och penningar. *Myntningen i Sverige 995-1995. Numismatiska Meddelanden XL*. Stockholm.
- Hemmingsson, Bengt 1979. Svenska bokstavsbrakteater från senmedeltiden. *Myntkontakt* nr 3, 1979. Stockholm.
- Holst, Hans 1955. Numismatiska kirkefunn i Norge. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1953. Stockholm.
- Jonsson, Kenneth 1977. Fastlandsmyntningen under Birger Magnusson (1290-1318) med utgångspunkt från skatt- och lösfynd. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1975-76. Stockholm.
- Jonsson, Kenneth 1995. Från utländsk metall till inhemskt mynt. *Myntningen i Sverige 995-1995. Numismatiska Meddelanden XL*. Stockholm.
- Kjellberg, Halvor 1993. *Regesta Norvegica* VI 1351-1369. Oslo.
- Klackenberg, Henrik 1992. *Moneta nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige*. Lund.
- Lagerqvist, Lars O. 1970. *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. Stockholm.
- Lagerqvist, Lars O. 1979. Vad betyder vissa bokstäver på våra medeltidsmynt? *Myntkontakt* nr 4-5, 1979. Stockholm.
- Lagerqvist, Lars O. & Nathorst-Böös, Ernst 1984. Små mynt men svenska. *Känn ditt land*. 17. *Svenska pengar*. Helsingborg.
- Larsson, Birgitta 1996. Magnus Erikssons myntning 1340-1354. *Numismatiska forskningsgruppens verksamhetsberättelse 1994-1995*. Stockholm.
- LL se Lagerqvist 1970.
- Myrberg, Nanouschka 1995. *Myntningen under Magnus Ladulås 1275-1290*. C-uppsats i arkeologi, Stockholms universitet. Stockholm.
- NE-Nationalencyklopedin. Höganäs 1989-.
- NM = Aamlid, Jan Olav, Ahlström, Bjarne, Jonsson, Kenneth & Thesen, Gunnar 1991. *Pris-katalog over Norges mynter 995-1991 med vurderingspriser 1992*. Stockholm.

Nordisk Numismatisk Årsskrift. Helsingfors/Köpenhamn/Oslo/Stockholm 1936-.

Nordberg, Michael 1995. I kung Magnus tid. Norden under Magnus Eriksson 1317-1374. Stockholm.

Numismatiska Meddelanden XL. Stockholm.

Rasmusson, Nils Ludvig 1943. Studier i norsk mynthistoria under tiden ca 1270-1513. *Fornvännen* 1943. Stockholm.

Rosén, Jerker 1978. *Svensk historia 1. Tiden före 1718*. Lund.

Rosén, Jerker 1988. Magnus Eriksson, omyndighetstiden och de lugna åren 1319-1356. *Den Svenska historien 2. Från Birger Jarl till Kalmarunionen*. Stockholm.

Schive, Claudius Jacob 1865. *Norges Mynter i Middelalderen*. Christiania.

Sveriges Mynthistoria - Landskapsinventeringen. Stockholm 1982-.

Thordeman, Bengt 1932. Myntfynden i Korsbetningens massgravar. *Fornvännen* 1932. Stockholm.

Thordeman, Bengt 1936. Sveriges medeltidsmynt. *Mønt, Nordisk kultur XXIX*. Stockholm/Oslo/Köpenhamn.

Manuskript

Gullbekk, Svein H. 1996. *Norske numismatiske kirkefunn*.

Jonsson, Kenneth. *Databas över medeltida skattfynd*

11 BILAGOR

11.1 Kartor

Den första kartan visar bl.a. fyndorter, myntorter och skattfyndorter.

De övriga kartorna visar spridningen av lösfynd och hopade fynd för de olika typerna. Cirklarnas storlek anger det totala antalet hittade mynt på fyndplatsen. Den prickade delen visar hur stor andel av mynten som inte är typbestämda medan den ifyllda delen visar hur stor andel typen ifråga utgör av fyndet.

Fyndorter, myntorter och skattfyndorter (se kartan nästa sida).

Gotland (Go)

1. Levide
2. Hogrän
3. Korsbetningen

Öland (Öl)

4. Källa
5. Persnäs

Småland (Sm)

6. Dädesjö
7. Gränna
8. Hagby
9. Halltorp
10. Hamneda
11. Jönköping
12. Kalmar
13. Norra Solberga
14. Nässjö
15. Nöttja
16. Tömsfall
17. Växjö
18. Åseda
19. Älmeboda

Västergötland (Vg)

20. Angelstad
21. Bjärka
22. Ekby
23. Falköping
24. Fullösa
25. Fänneslunda
26. Gudhem
27. Humla
28. Katrineberg
29. Lödöse
30. Naglum
31. Seglora
32. Södra Ving
33. Tun
34. Ullene
35. Vamhem

Östergötland (Ög)

36. Alvastra
37. Linköping
38. Petersberg
39. Rogslösa
40. Skänninge

41. Söderköping

42. Vadstena

43. Vist

Värmland (Vr)

44. Botilsäter
45. Nedre Ullerud

Närke (Nä)

46. Hidinge
47. Kumla
48. Lunna Sörgård

Västmanland (Vs)

49. Arboga
50. Råby/Vallby
51. Västerås

Uppland (Up)

52. Bälinge
53. Stockholm
54. Svinnegarn
55. Uppsala

Dalarna (Dr)

56. Rättvik
57. Västannorstjärn

Gästrikland (Gä)

58. Valbo

Jämtland (Jä)

59. Frösö
60. Marby

Ångermanland (Ån)

61. Liden

Åland (Ål)

62. Jomala
63. Saltvik

Egentliga Finland (EF)

64. Korois

Hedemark (He)

65. Våler

Akershus (Ak)

66. Eidswoll
67. Oslo

Östfold (Öt)

68. Rødenes

Vestfold (Vi)

69. Sandar
70. Tønsberg

Telemark (Te)

71. Gåra

Aust-Agder (AA)

72. Fjäre

73. Hylestad

Hordaland (Ho)

74. Bergen

75. Kinsarvik

76. Røldal

Buskerud (Bu)

77. Hemsedal

78. Torpo

79. Ål

Sogn og Fjordane (SF)

80. Hopperstad

81. Joranger

82. Kaupanger

83. Olden

84. Tönjum

85. Urnes

86. Årdal

Oppland (Op)

87. Dovre fjäll

88. Lom

89. Våga

Sør- Trøndelag (ST)

90. Trondheim

Nord- Trøndelag (NT)

91. Ranem

Nordland (No)

92. Dønnes

93. Herøy

Troms (Tr)

94. Trondenes

Halland (Ha)

95. Eldsberga

96. Gamla Varberg

Skåne (Sk)

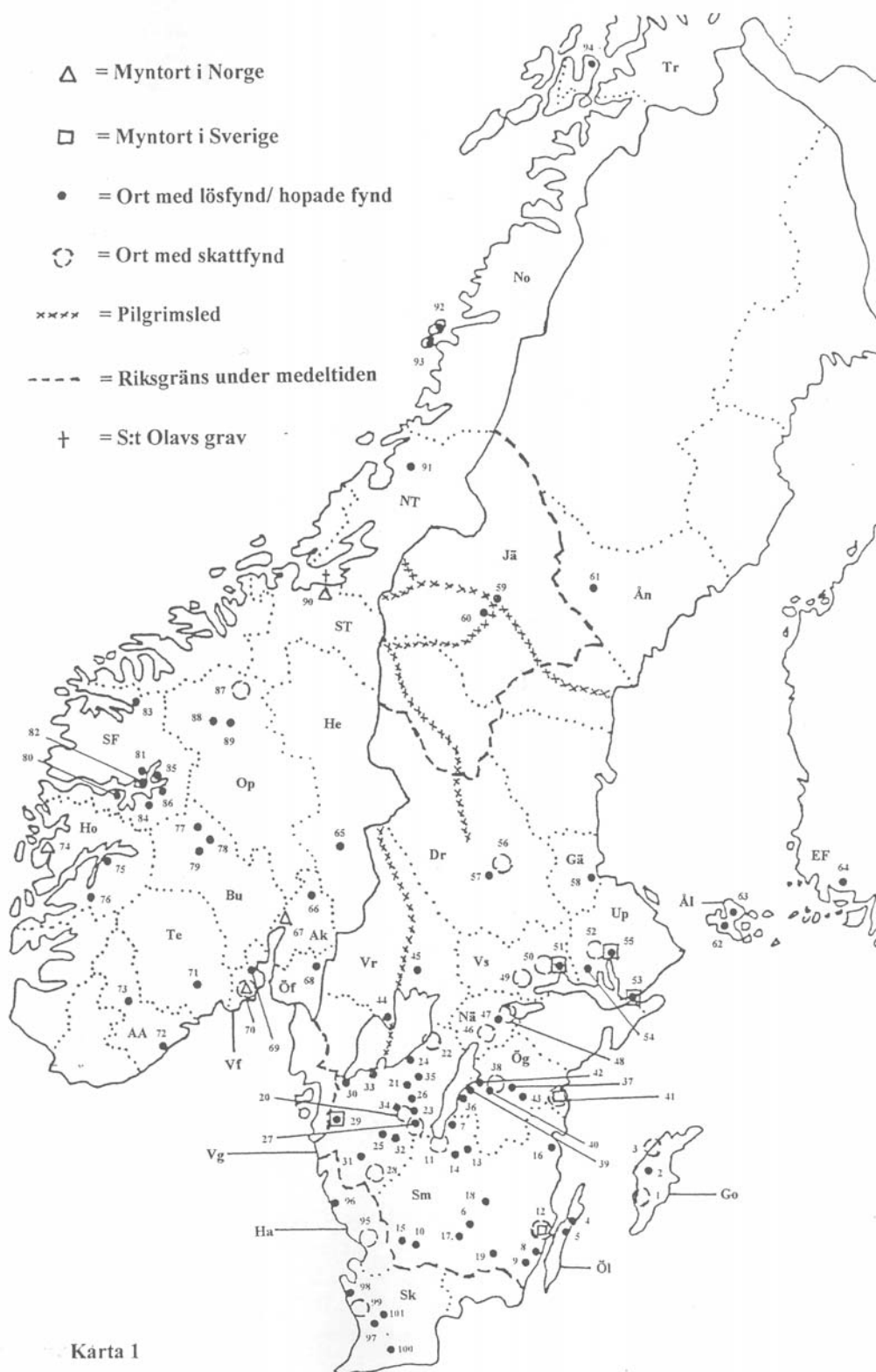
97. Bosarp

98. Helsingborg

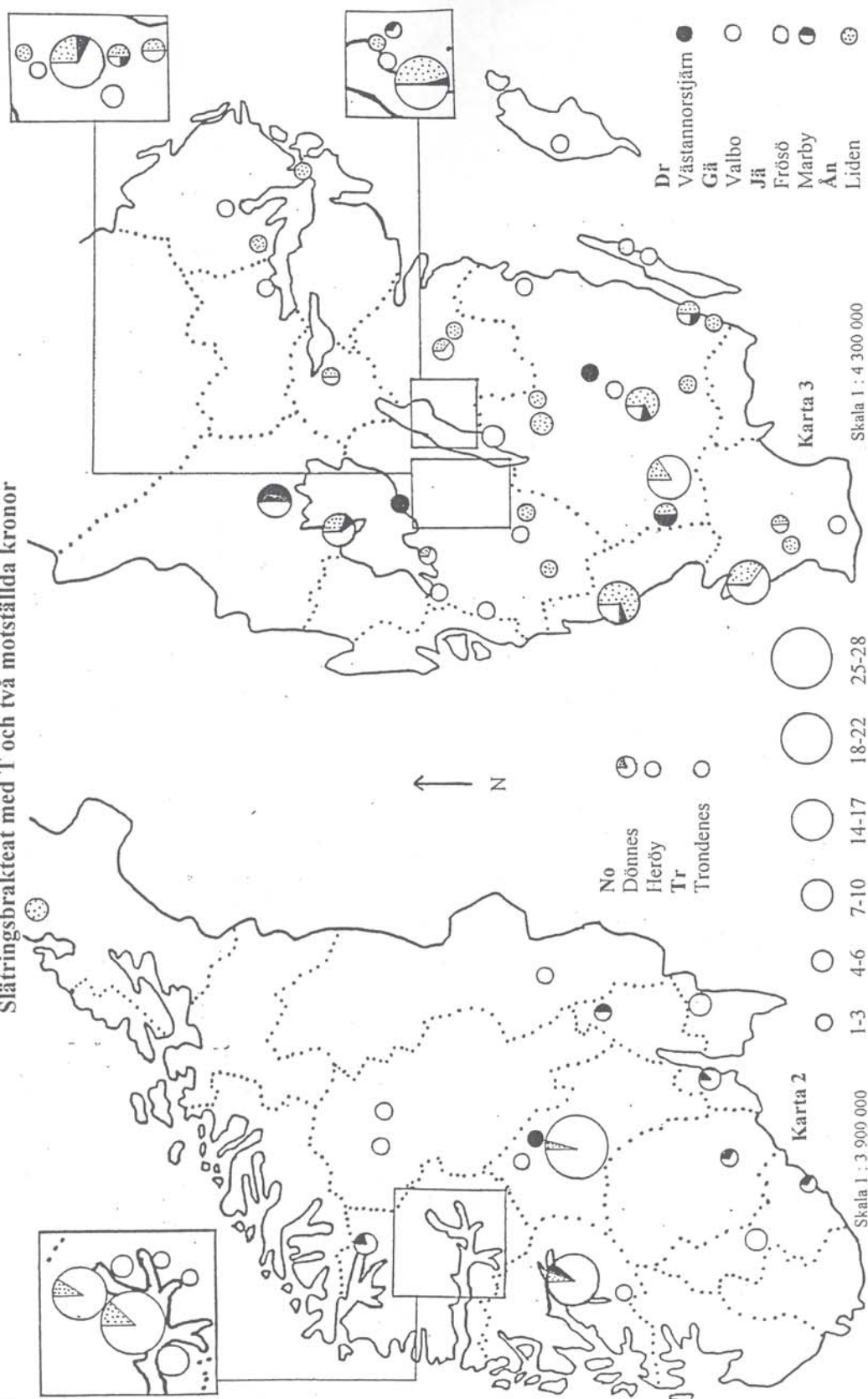
99. Landskrona

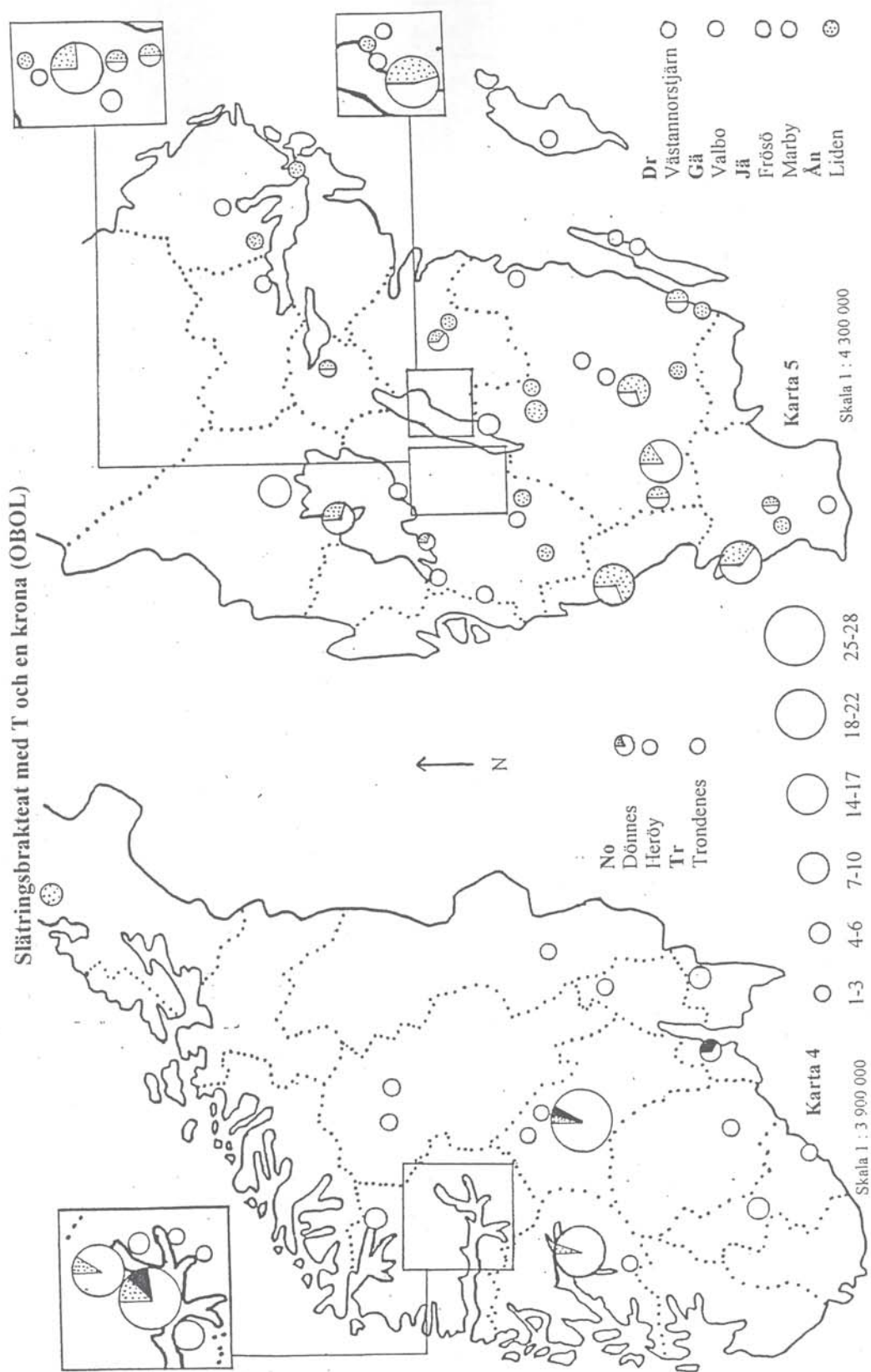
100. Lemmeströ

101. Stehag

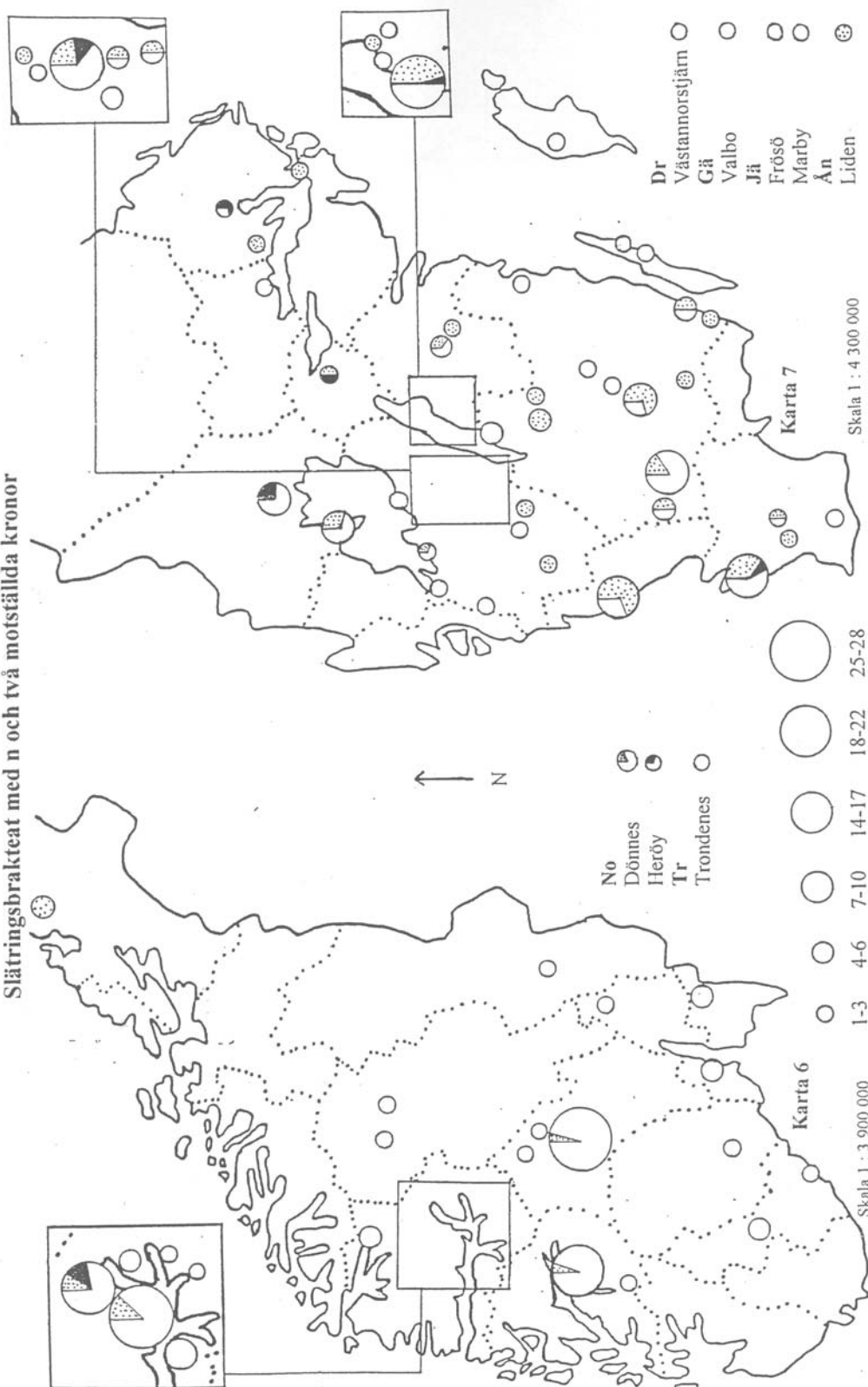

Slättringsbrakteat med T och två motställda kronor

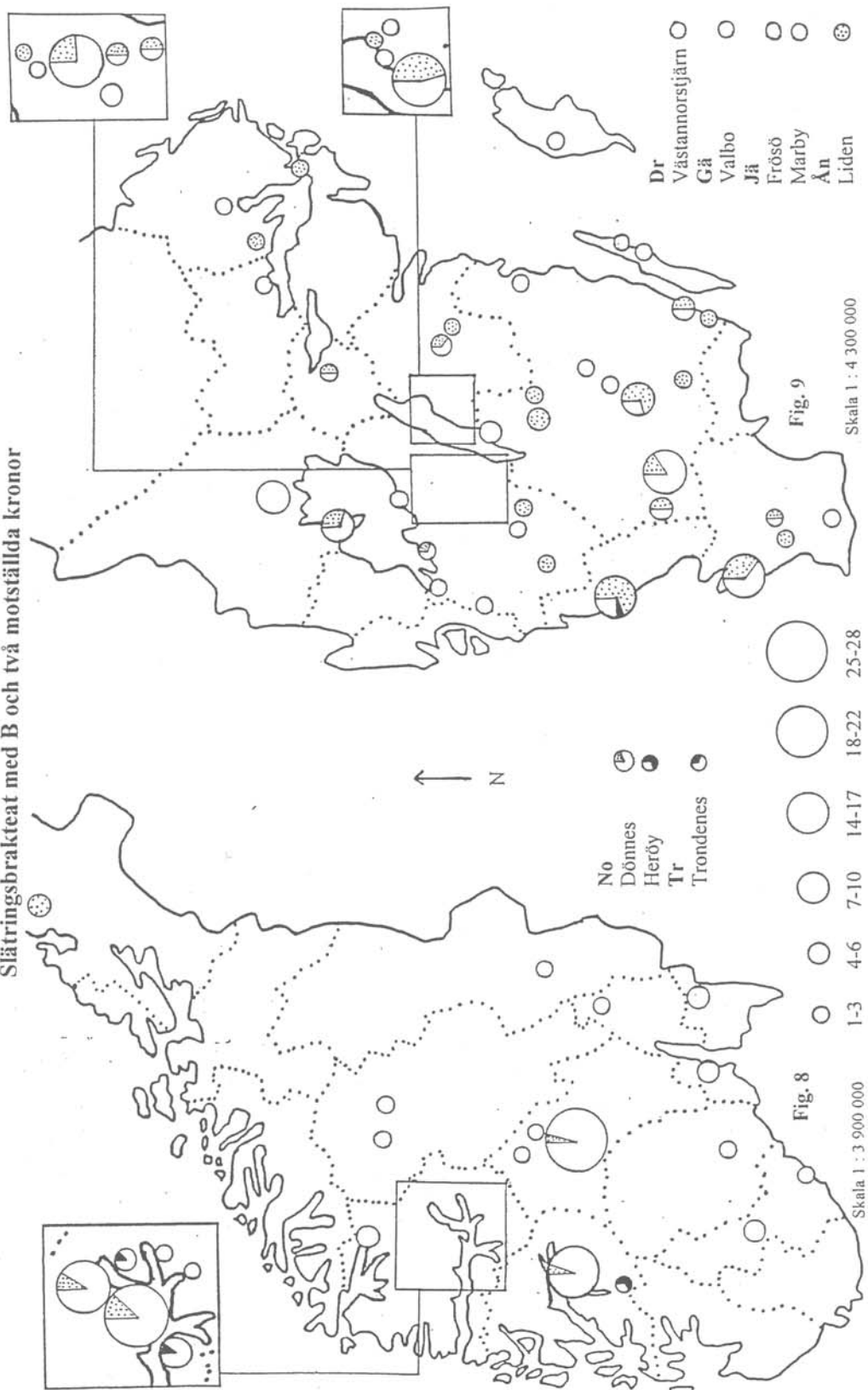

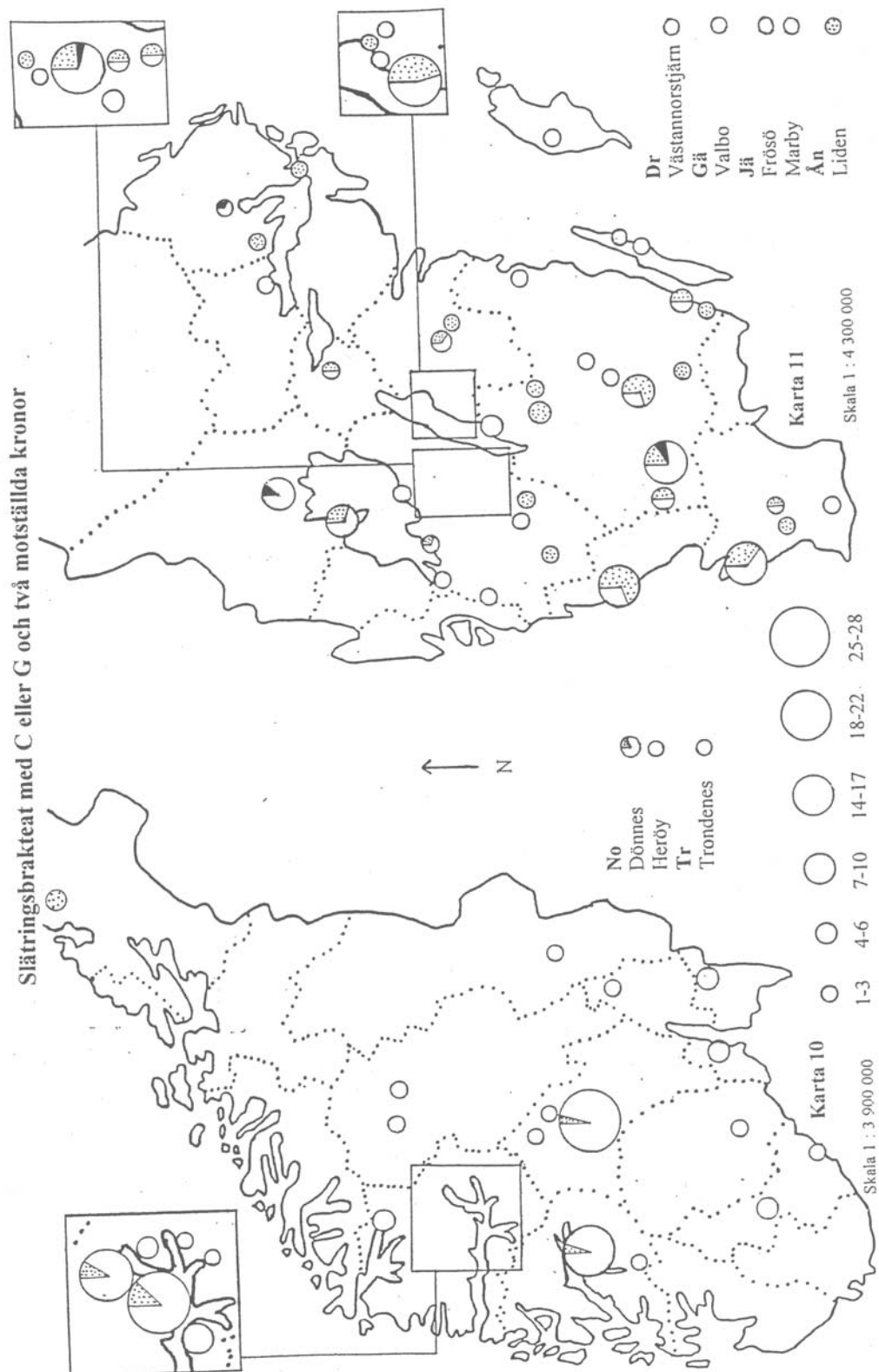
Slättringsbrakteat med n och två motställda kronor

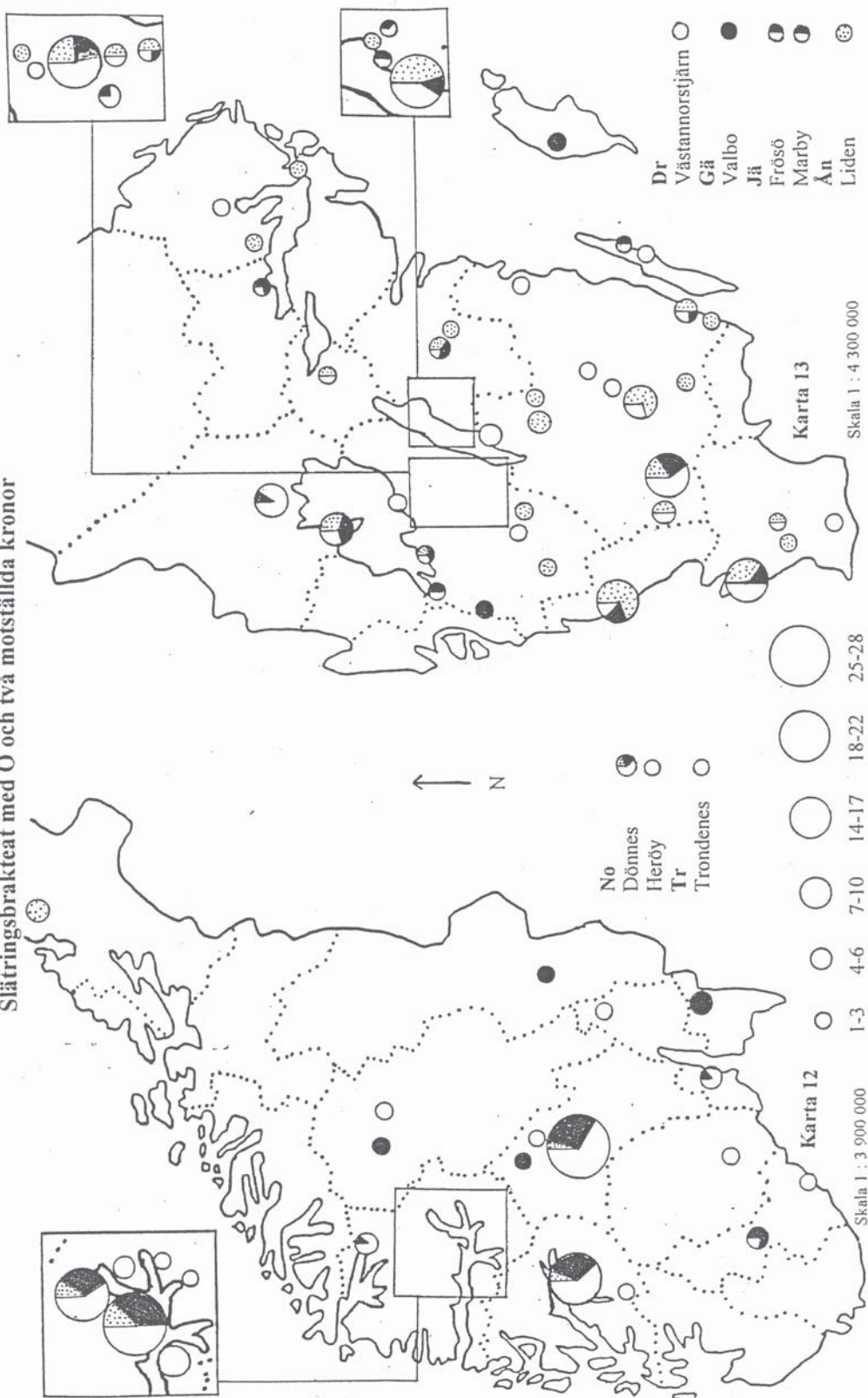
Slättingsbrakteat med B och två motställda kronor

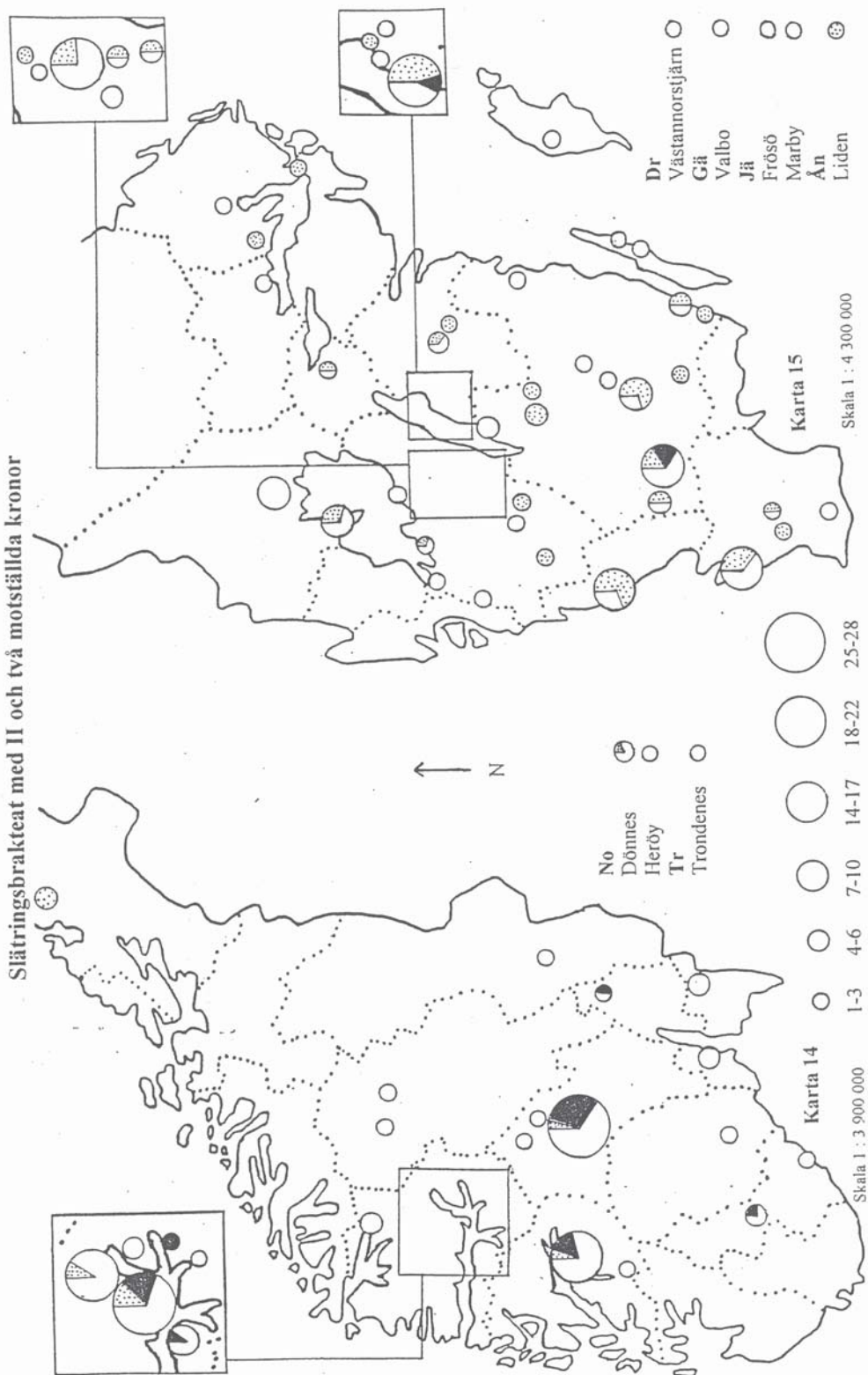
Slättingsbrakteat med C eller G och två motsållda kronor

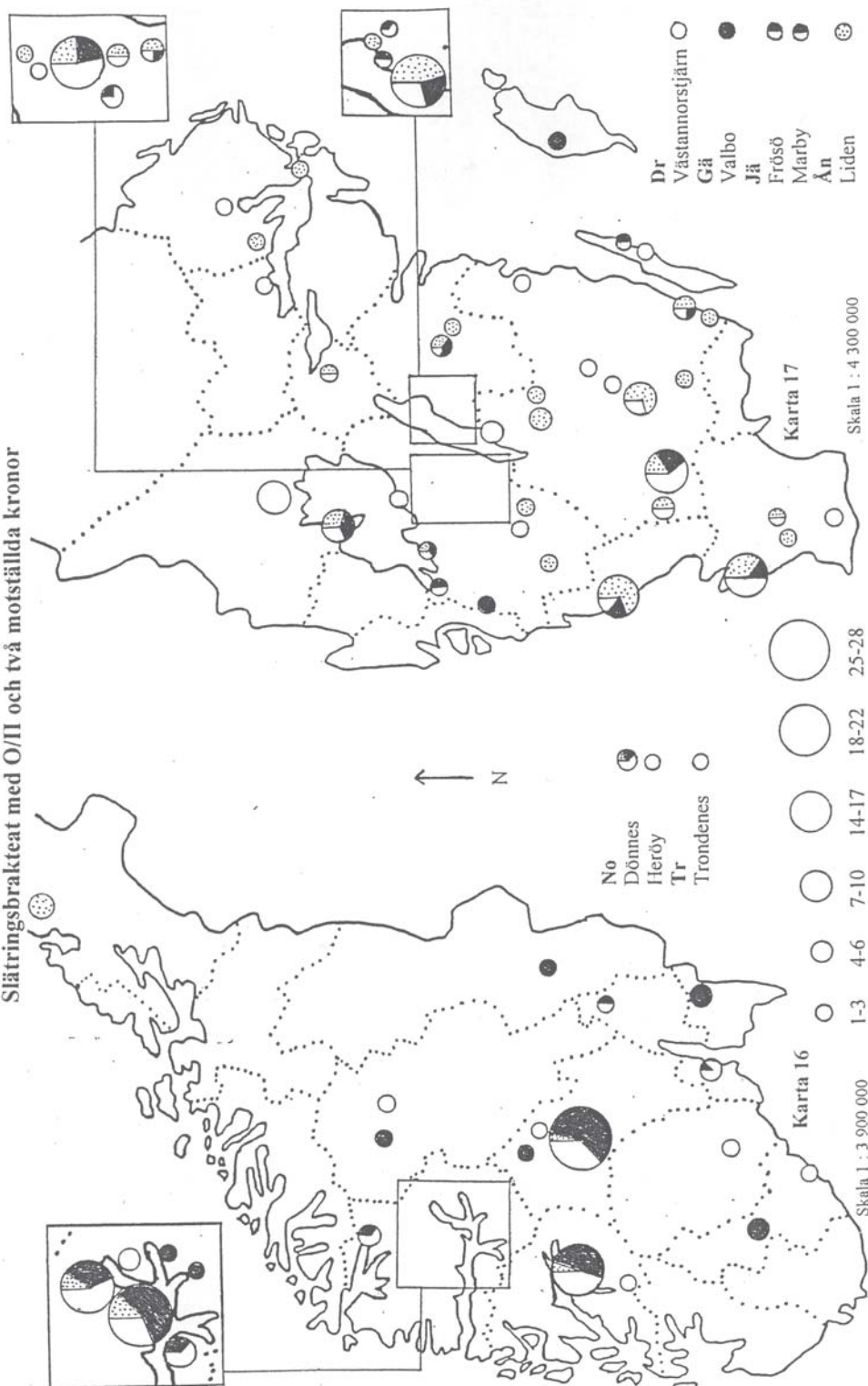
Slättringsbrakteat med O och två motställda kronor

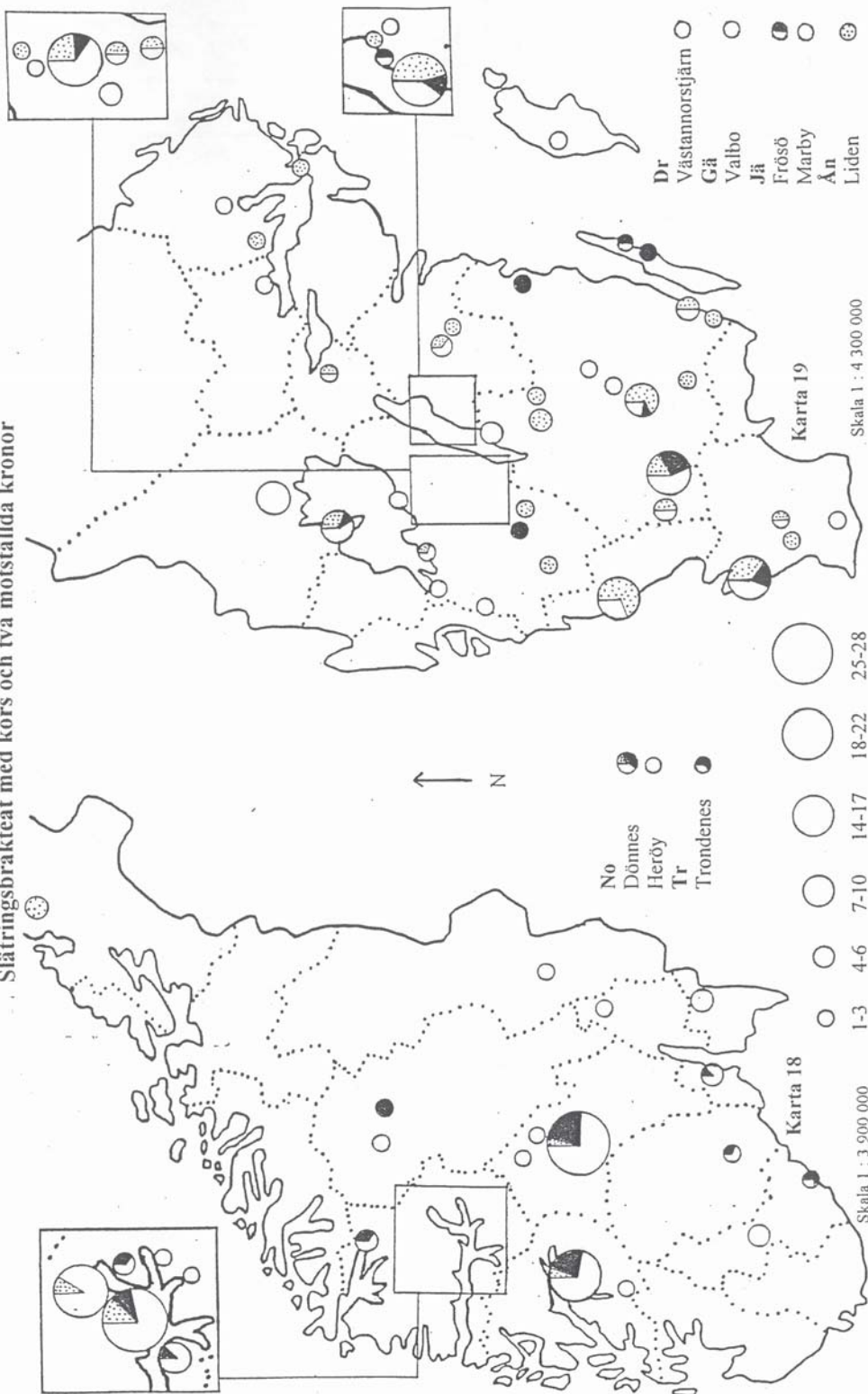
Slätringsbrakteat med II och två motställda kronor

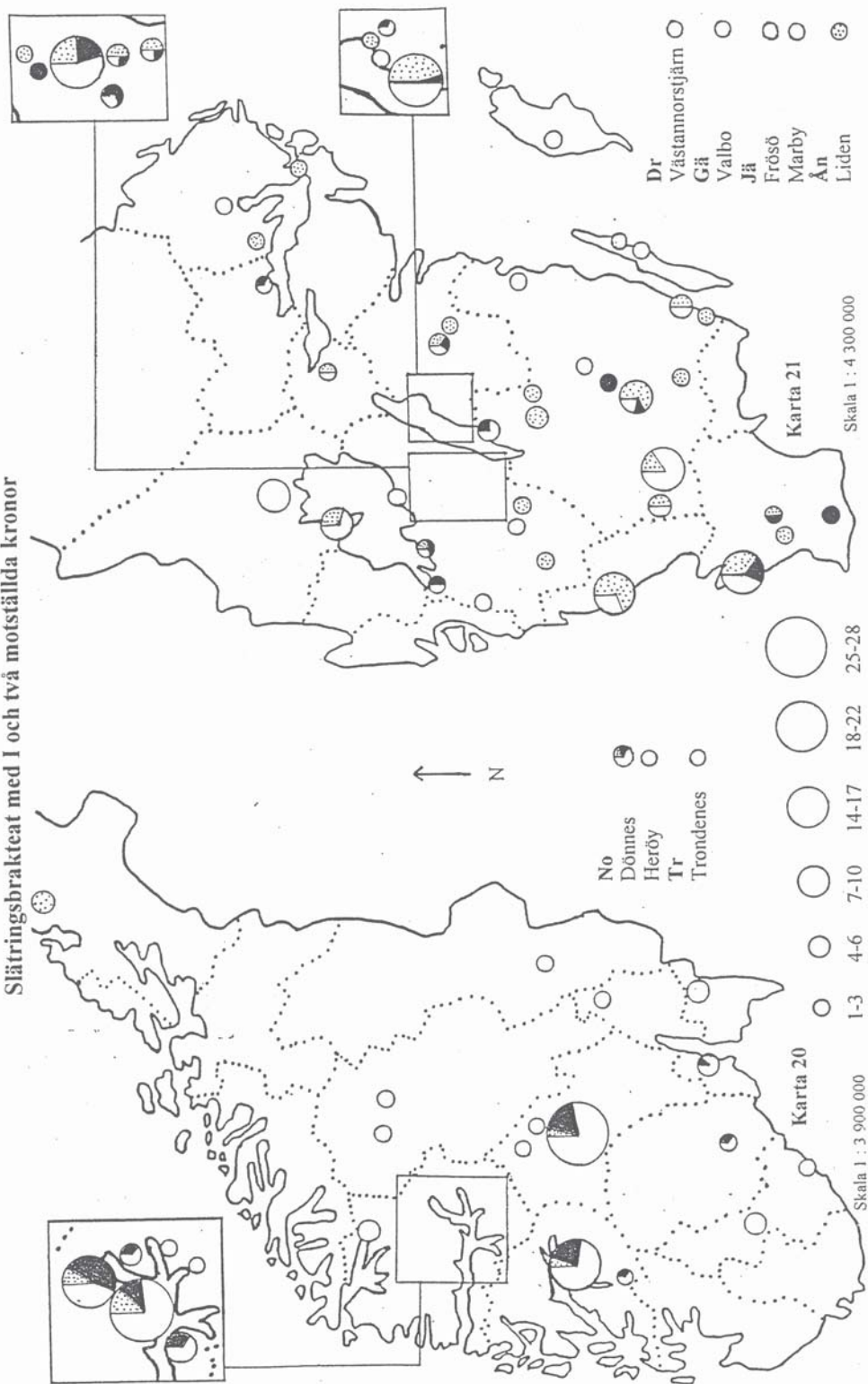
Slätringsbrakteat med O/II och två motsädda kronor

Slättingsbrakteat med kors och två motställda kronor

Slättingsbrakteat med I och två motställda kronor

11.2 Tabeller

Skattfyndort	Landskap	T	n	B	C/G	O	Kors	I	Andra tecken	Obest	Totalt
Eldsberga	Ha	35	50	3		56	42	6		61	253
Humla	Vg					2					2
Korsbetningen	Go	12	14	2		14	17	1		14	74
Landskrona	Sk	6	20	1		26	29	22	3	31	138
Lunna Sörgård	Nä	67	58	9	9	216	214	63	6	298	940
Råby/Vallby	Vs	13	1			115			79	23	231
		133	143	15	9	429	302	92	88	427	1638

Tabell 1. Tabellen visar de typer i LL XXIX som påträffats i skattfynden och deras antal. Den visar också antalet obestämda mynt av gruppen och deras totala antal i skattfynden. (*Kursivt = antal osäker.*)

Tabell 2, 5 och 8 redovisar även de obestämda mynten som ingår i grupp LL XXIX. De övriga nedanstående tabellernas beräkningar bygger uteslutande på typbestämda mynt.

SVERIGE

Landskap	T	T(obol)	n	B	C/G	O	II	Kors	I	Obest.	Totalt	Totalt -Obest.
Dr	1										0	0
Go						1					1	1
Gä						1					1	1
Ha	1			1		3				12	16	4
Jä	1					2		1			3	3
Nä			1							1	1	0
Sk			1			2		3	5	8	18	10
Sm	5				1	5	3	6	3	26	44	18
Up			2		1					2	3	1
Vg	3		2		1	9		3	14	12	39	27
Vr	5		2		1	4		1		2	8	6
Vs						2			1		3	3
Ån										1	1	0
Ög	2		1			7	2	4	3	13	29	16
Öl						1		2			3	3
Totalt	18	0	9	1	4	37	5	20	26	77	170	93

Tabell 2. Tabellen visar det totala antalet mynt av varje typ i landskapen.

Landskap	T	T(obol)	n	B	C/G	O	II	Kors	I	Totalt
Dr	6	-	0	0	0	0	0	0	0	1
Go	0	-	0	0	0	3	0	0	0	1
Gä	0	-	0	0	0	3	0	0	0	1
Ha	6	-	0	100	0	8	0	0	0	4
Jä	6	-	0	0	0	5	0	5	0	3
Nä	0	-	11	0	0	0	0	0	0	1
Sk	0	-	11	0	0	5	0	15	19	9
Sm	28	-	0	0	25	14	60	30	12	19
Up	0	-	22	0	25	0	0	0	0	3
Vg	17	-	22	0	25	24	0	15	54	27
Vr	28	-	22	0	25	11	0	5	0	11
Vs	0	-	0	0	0	5	0	0	4	3
Ån	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0
Ög	11	-	11	0	0	19	40	20	12	16
Öl	0	-	0	0	0	3	0	10	0	3
Totalt	100	-	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell 3. Tabellen visar hur typerna fördelar sig på landskapen i procent.

Landskap	T	T(obol)	n	B	C/G	O	II	Kors	I	Totalt
Dr	100	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Go	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
Gä	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
Ha	20	0	0	20	0	60	0	0	0	100
Jä	25	0	0	0	0	50	0	25	0	100
Nä	0	0	100	0	0	0	0	0	0	100
Sk	0	0	9	0	0	18	0	27	45	100
Sm	22	0	0	0	4	22	13	26	13	100
Up	0	0	67	0	33	0	0	0	0	100
Vg	9	0	6	0	3	28	0	9	44	100
Vr	38	0	15	0	8	31	0	8	0	100
Vs	0	0	0	0	0	67	0	0	33	100
An	-	-	-	-	-I	-	-	-	-	-
Ög	11	0	5	0	0	37	11	21	16	100
Öl	0	0	0	0	0	33	0	67	0	100
Totalt	15	0	8	1	3	31	4	17	22	100

Tabell 4. Tabellen visar hur många procent en viss typ utgör av det totala antalet fynd i ett landskap.

NORGE

Fylke	T	T(obol)	n	B	C/G	O	II	Kors	I	Obest.	Totalt	Totalt-Obest.
AA	1					3	1	2			7	7
Ak	1						1				2	2
Bu	1	1				9	7	5	4	1	28	27
He						3					3	3
Ho	1			2		6	3	4	5	1	22	21
No			1	2		1		2	1	1	8	7
NT										6	6	0
Op						2		1			3	3
SF	1	4	3	2		22	8	8	18	5	71	66
Te	1							1	1		3	3
Tr				1				2			3	3
Vf	1	2				1		1	1		6	6
Öf						4					4	4
Totalt	7	7	4	7	0	51	20	26	30	14	166	152

Tabell 5. Tabellen visar det totala antalet mynt av varje typ i ett fylke.

Fylke	T	1(obol)	n	B	C/G	O	II	Kors	I	Totalt
AA	14	0	0	0	-	6	5	8	0	5
Ak	14	0	0	0	-	0	5	0	0	1
Bu	14	14	0	0	-	18	35	19	13	18
He	0	0	0	0	-	6	0	0	0	2
Ho	14	0	0	29	-	12	15	15	17	14
No	0	0	25	29	-	2	0	8	3	5
NT	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0
Op	0	0	0	0	-	4	0	4	0	2
SF	14	57	75	29	-	43	40	31	60	43
Te	14	0	0	0	-	0	0	4	3	2
Tr	0	0	0	14	-	0	0	8	0	2
Vf	14	29	0	0	-	2	0	4	3	4
Öf	0	0	0	0	-	8	0	0	0	3
Totalt	100	100	100	100	-	100	100	100	100	100

Tabell 6. Tabellen visar hur typerna fördelar sig på fylkena i procent.

Fylke	T	T(obol)	n	B	C/G	O	II	Kors	I	Totalt
AA	14	0	0	0	0	43	14	29	0	100
Ak	50	0	0	0	0	0	50	0	0	100
Bu	4	4	0	0	0	33	26	19	15	100
He	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
Ho	5	0	0	10	0	29	14	19	24	100
No	0	0	14	29	0	14	0	29	14	100
NT	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Op	0	0	0	0	0	67	0	33	0	100
SF	2	6	5	3	0	33	12	12	27	100
Te	33	0	0	0	0	0	0	33	33	100
Tr	0	0	0	33	0	0	0	67	0	100
Vf	17	33	0	0	0	17	0	17	17	100
Öf	0	0	0	0	0	100	0	0	0	100
Totalt	5	5	3	5	0	34	13	17	20	100

Tabell 7. Tabellen visar hur många procent en viss typ utgör av det totala antalet fynd i ett fylke.

SVERIGE & NORGE

Landskap/Fylke	T	T(obol)	n	B	C/G	O	II	Kors	I	Obest.	Totalt	Totalt - Obest.
Dr	1										1	1
Go						1					1	1
Gä						1					1	1
Ha	1			1		3				12	17	5
Jä	1					2		1			4	4
Nä			1							1	2	1
Sk			1			2		3	5	8	19	11
Sm	5				1	5	3	6	3	26	49	23
Up			2		1					2	5	3
Vg	3		2		1	9		3	14	12	44	32
Vr	5		2		1	4		1		2	15	13
Vs						2			1		3	3
Ån										1	1	0
Ög	2		1			7	2	4	3	13	32	19
Öl						1		2			3	3
AA	1					3	1	2			7	7
Ak	1						1				2	2
Bu	1	1				9	7	5	4	1	28	27
He						3					3	3
Ho	1			2		6	3	4	5	1	22	21
No			1	2		1		2	1	1	8	7
NT										6	6	0
Op						2		1			3	3
SF	1	4	3	2		22	8	8	18	5	71	66
Te	1							1	1		3	3
Tr				1				2			3	3
Vf	1	2				1		1	1		6	6
Öf						4					4	4
Totalt	25	7	13	8	4	88	25	46	56	91	363	272

Tabell 8. Tabellen visar det totala antalet mynt av varje typ i ett landskap/fylke.

